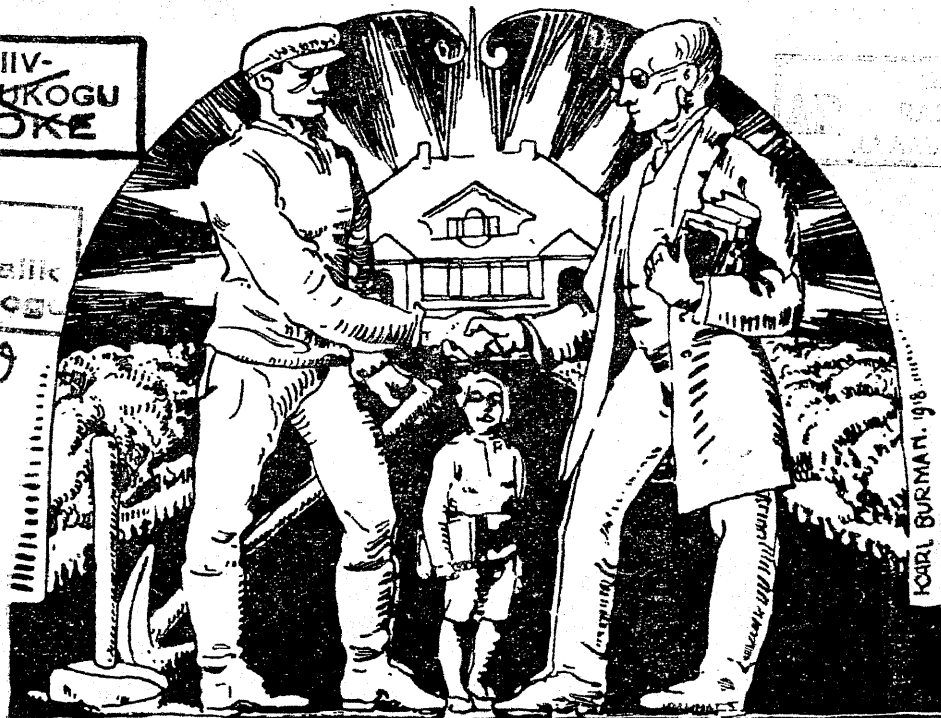

ARHIIV-
RAAMATUKOGU
H. LEOKE

ENSV
Riiklik Avalik
Raamatukogu
SP, - 5159

• EESTI KOOL •

EESTI RAHVUSASJADE
KOMMISSARIAADI
HARIDUSOSAKONNA HÄÄLEKANDJA.

Sisu.

1. Uued ülesanded	66
2. Eesti töörahwa lastesuwekommuuni põhjuskiri	67
3. Eesti töörahwa ülikooli põhjuskiri	70
4. Eesti rahvusasjade Kommissariaadi teadaanne E. t. ülikooli asjus	71
5. Eesti töörahwa kultuurhariduslise ühenduse (Eesti Proletkult) põhjuskiri	71
6. Ar. Wallner. Kasvatuse siht Ristiusu seisukohalt	72
7. Rahwaülikooli tüüpidest	76
8. A. Kutti. Eesti töörahwa ülikooli tehnika osakonna ülesanded	80
9. Ar. W. Öhtu Proletkultis	82
10. W. Buck. Eesti kool kodumaal ja asundustes	83
11. Riia õpekonna walitsuse wiimased hingetõmbed	87
12. Kool ja poliitika	87
13. Hariduskroonika	88
I. Haridustegelaste saatus	88
II. Eesti töörahwa ülikool	88

Kõik walitsewad klassid püüawad kõige pealt kooli oma kätte saada, see on ainus tee püsiwa wõimu alalhoidmiseks. Kui öörahwas tahab tulewikus wõitjana edasi elada, siis peab ta kõige pealt oma lapsi kodanlise kaswatuse eest ära hoidma, mis mitmele töölise isale saatusliseks on saanud. Tööline ei häbene oma klassi! Selle wastu, ta on uhke oma jõu ja energia peale, mis teda suure riigi walitsusesse kandis. Tema lapsed peawad seda suurt klassi tööd jätkama!

Sügisel seame oma laste jaoks suurema kooli sisse, kus ajakohast kaswatust meie ilmawaate ja teaduse kohaselt jagatakse ja kus meie paremad seltsimehed — kooliõpetajad, keda kodumaa karmid sündmused märtsi kuul laiale Wenemaale paiskasid ja kes ihkawad ühise kaswatuslise töö järele, seda leiawad ja oma oskust wõiwad awaldada. Kümnete kaupa on nad siit läbi läinud Wenemaale ja meile meelde tuletanud, et meie siin töörahwa jaoks sügisel ajakohase kooli käima paneksime.

Nimetatud ülesandeid ei kawatse meie elusse wiia ainult pealinnas, waid igal pool Põhja Kommuunide piirides, kus Eesti asunikude tarwidus seda nõuab. Meie teame, et mitte kõik asunikud pole aineliselt jõukaks saanud ja neid põhjuseid ära unustanud, mis neid kodumaalt sundisid lahkuma ja Wenemaale rändama lähedamaid elutingimisi otsima. On weel palju asunikka olemas, kes ainelises kitsikuses lootusetu rabelewad, kellel arusaamine hari-

dusest puudub ja kes ümbritsewa umkeelsuse tõttu kusagilt abi ja nõu küsida ei oska. Peale selle on linnades, nagu Arhangelskis ia mujal, palju Eesti töörahwast sõja ja muu põhjustel kogunud, kelle waimlisi nõudeid seni keegi pole rahuldanud.

Meie kawatseme lähemas tulewikus Põhja Kommuunide rajoonis ankeedi kõikide Eesti asunikude üleskirjutamiseks toime panna, kus teiste seas ka küsimised mahutatakse, mis Eesti asunduste hariduslist tasapinda ja waimlisi huwisi puudutawad. Saadawate andmete waral seame asunikude kooli ja haridusseltside wõrgu kokku, mille järele me kawakindlalt hariduse tööd hakkame tegema.

Kuid ka kodumaa tarwidusi ei taha me maha matta, waid me püüame esialgu oma ajakirjaga tema õpetajatega ühenduses olla ja alal hoida seda tulukest, mille 1917 a. detsembri kuu kongress meie seas lõi põlema.

Meie tahame Wenemaal laiali pillatud haridusjõudusi oma ajakirja ümber koguda ja nendega lähedas ühenduses olla, see kindlustab meie ettevõtte head kordaminekut.

Kõik need seltsilised töölised ja haridustegelased, kes meie tööle tahawad heatahtliselt käe külge panna, leiawad meie ajakirjas ruumi oma mõtete ja kawatsuste awaldamiseks ja pakitsewate haridusküsimiste ülestõstmiseks ning arutamiseks.

24. V. 18.

Ar. W.

Eesti töörahwa lastesuwekommuun.

I.

Ülesanne.

1. Eesti töörahwa lastesuwekommuuni ülesanne on pealinna ja Eestist emigreerinud töörahwa lapsi suwel töökommuuni põhjusemõtete järele wabas looduses kaswatada.

2. Eesti töörahwa laste kommuun wiib elusse oma põhjusemõtte kahel teel: esiteks seab ta töö põhjusemõtte läbiwiimiseks suwemaja juures aiatöö ja põllumajanduse sisse, millest kõik kommuuni liikmed jõudu mõõda osa wõtawad, teiseks korraldawad nad ise kommuuni sisemisi ja wäliseid töid, harukordadel Eesti töörahwa laste-

kommuuni nõukogu otsuse järele erandisi lubades.

Märkus: lapsed alla 10 aastat ei käi punkt 2 alla, nad täidawad ainult neid ülesandeid, mis nõukogu kaswatajate ettepanekul leiab kohase olewat.

3. Kommuun korraldab aia ja sisemisest tööst wabal ajal õpereiisise ja jalutuskaike Kommuuni ümbruskondadesse, paneb toime õpetlikka ettelugemisi, näite ja wabamänge, wõimlemiskursusi ja organiseerib muusika ning laulu koore. Teatud päewadel Kommuuni liikmete otsuse järele seatakse üleüldishariduslised kooli tunnid sisse.

II.

Liikmed.

4. Lastekommuuni liikmed on: Kommuuni juhataja, kaswataja ja arst, lapsed ja teenijad.

5. Juhataja, kaswataja, arst ja teenijad walitakse Eesti asjade Kommissariaadi poolt, tarwilikku eriharidust ja praktikat arwesse wõttes.

6. Lastekommuuni wõetakse wastu Eestist emigreerinud ja pealinna töörahwa kumbagist soost lapsed, kes 3 kuni 16 aastat wanad on ja mingisugust külgehakkawat haigust ei põe.

7. Esimesele paigale seatakse wastuwõtmise juures lapsed, kellel wanemaid pole ehk kelle isad ja emad on tööta ja kelle terwis on pealinna olude pärast hädaline; teisele need, kes suweks ajutiselt sugulaste wõi tuttawate juure maale sõita ei saa ja kes wiletsates korteri ja söögi oludes elawad, olgugi et nende wanemad teeniwad; kolmandale kõik teised.

III.

Laste korraldus.

8. Lapsed peetakse riigikulul ülewal ja wiibiwad Kommuunis suwe kuudel kuni sügise kooliõpetuse alguni.

9. Lapsed jaotatakse alguses wanaduse järele järgmistesse rühmadesse: I. 3—5 aast., II. 6—9 aast., III. 10—13 aast., IV. 14—16 aast.

10. Rühmade lähem jaotus ja korraldus sünnib peale laste ülesandmise, arstlise järeelwaatamise ning wähe aja Kommuunis wiibimise, laste iseloomu, sugu, kalduwusi ja wanadust silmas pidades.

11. Lapsed 3—5 aast. ja 6—9 aast. elawad oma kaswatajate lähedase juhatuse all, kuna lapsed 10—13 aast. ja 14—16 aast. wõiwad ise töö sisseseadmise ja majapidamise wiisi üle otsustada, selles asjas kaswatajate käest sõbralist juhatust küsides ja oma otsusi lastekommuuni Nõukogule heakskiitmiseks ette pannes.

12. Lapsed ei wõi lahkuda Kommuunist kauemaks ajaks ilma Kommuuni juhataja lubata.

IV.

Wanemate kohustused ja õigused.

13. Wanemad on kohustatud igale lapsele 3 wahetuseks puhast pesu (särka, aluspüksi ja kuube, padjapüüre, woodi-

linu, käte ja ninarätikuid) ning kammi kaasa andma.

14. Lapsi waatamas wõib käia sellekohase teadaandmise järele, mis Kommuuni kohale jõudmise järele, kohalikkal olusid silmas pidades, ajalehes „Edasi“ wälja kuulutatakse.

15. Wanematel on õigus igal ajal last Kommuunist wälja wõtta, selleks ise lapse järele sõites.

16. Esimese kahe rühma laste kohta saadetakse wanematele kahe nädala tagant kaswataja poolt lühikene teade, kuna wiimase kahe rühma lapsed ise kõige wähemalt iga kahe nädala tagant wanematele oma elust kirjutawad.

17. Iseäraliste sündmuste, nagu haiguste ja õnnetuste puhul antakse sellest kohe wanematele juhataja poolt teada.

V.

Juhataja kohused.

18. Juhataja kutsub Nõukogu kokku ja juhatab koosolekut kui Nõukogu ei leia tarwiliku olewat teist juhatajad walida; annab Nõukogule aru jookswast tööst ja täidab Nõukogu otsused, kui nad pole teiste Nõukogu liikmetele kohuseks tehtud täitmiseks. Kirjalik läbikäimine Eesti asjade Kommissariaadiga sünnib juhataja ja Nõukogu sekretäri kaudu.

Igal hommikul peale ülestõusmist ja õhtul peale magama heitmist tutwustab end juhataja laste päewaraamatutega, mis kaswatajad Kommuuni sündmustiku asjus laste kohta kokku seawad, niisama informeerib ta ennast ka igapäewase raha ja wäljaminekutega ja söögiainete tarwitamisega.

19. Suwe lõpul seab juhataja ühes kaswatajatega põhjaliku pedagoogilise ja kreeditiide aruande kokku ja annab ta Eesti asjade Kommissariaadile ära.

VI.

Kaswatajate kohustused ja õigused.

20. Iga kaswataja kohus on tema kätte usaldatud laste eest kaswatusteadusliste ja terwishoidliste nõuete järele hoolitseda, lähedalt lapse keha ja hingetarwidustega tutwustada ja neid selle kohase lapse päewaraamatusse üles tähendada, kõiki abinõusid selleks tarwitusele wõttes, et last saadud andmete waral waimliselt, kõlbliselt, ja kehaliselt arendada ja teda kasulikuks töökommuuni liikmeks ettevalmistada.

21. Lapse päewaraamatusse tehakse märkusi igal õhtul peale magama minekut ja hommikul, kui õõ jooksul lapsega midagi juhtunud.

22. Kaswatajad täidawad neid ülesandeid, mis Nõukogu neile peale paneb.

23. Uhe kaswataja walwel ei wõi rohkem kui 25 last olla.

VII.

Majandusjuhataja kohused.

24. Majandusjuhataja walwab raha ja toidu ainete tarwitamise järele, peab selle kohaseid raamatuid ja seab neis asjus iga kahe nädala tagant aruanded kokku.

25. Majandusjuhataja walitakse kas kaswatajate wõi teenijate seast Nõukogu poolt.

26. Majandusjuhatajal on laste poolt ette pandud abi, kellega juhataja üheskoos asju ajab.

VIII.

Arsti kohused.

27. Kommuuni arst waatab iga kahe nädala tagant kõik liikmed terwislisest seisukohast järele ja kannab sellekohased märkused laste päewaraamatusse.

28. Kommuuni arst on kohustatud haiguste ja õnnetuste puhul wiibimata ilma kohale.

IX.

Kommuuni Nõukogu.

29. Kommuuni Nõukogu liikmed on: juhataja, kaswatajad, arst, teenijad ja laste esitajad wiimastest kahest rühmast iga 10 lapse kohta üks.

30. Kommuuni Nõukogu otsustab neid küsimusi üksikasjalikult, mis Kommuuni põhjuskirjas üleüldises wormis on ära tähendatud; niisama otsustab ta neid asju iseseiswalt, mis Kommuuni põhjuskirjas sugugi pole ette nähtud, kuid mida Kommuuni elu ise üles tõstab.

31. Kommuuni Nõukogu arutab pedagoogilisi ja majanduslisi küsimusi, kuulab ära juhataja, kaswataja, arsti, laste ja teenijate aruanded ja otsib ühisel jõul abinõusi Kommuuni liikmete waimliste ja majandusliste nõuete tarwiliku kõrgusele tõstmiseks ja täitmiseks.

32. Kommuuni Nõukogu on korralikult igal nädalal 1 kord koos. Erakorralised Nõukogu koosolekud kutsutakse kokku juhataja wõi kollektiivse kaswatajate, teenijate ehk laste nõudmisel, igal päewal väljaspool wälise ja sisemise töö aega.

33. Nõukogu otsused wõetakse wastu lihtsal häälteenamusel ja saadetakse kõhe täide.

X.

Nõukogu sekretär.

34. Nõukogu walib oma liikmete seast Nõukogu sekretäri, kelle kohus on koosoleku protokolla kirjutada ja Eesti asjade Kommissariaadiga ühes juhatajaga kirjawahetuses olla.

XI.

Laste koosolekud.

35. Kahe wiimase rühma lapsed wõiwad neid küsimusi, mis nende eluwiisidele takistawad on, ühisel koosolekul arutada ja nende kõrwaldamiseks abinõusi otsida ja neid Kommuuni Nõukogule heakskiitmiseks ette panna. Laste koosolekud otsustawad ka küsimusi, mis nende tööpäewa ja wahelduste õigeaks jaotamiseks ja korraldamiseks waja.

36. Laste koosolekud on kas wanaduse rühmadena wõi mitme rühmana koos.

37. Laste koosolekutest wõiwad wastawate rühmade kaswatajad täie hääleõigusega osa wõtta.

38. Laste koosolekut juhatab ja protokoll kirjutab, koosoleku nõusolemisel, kas keegi lastest ehk rühma juhataja.

XII.

Kommuuni kohtud.

a) Nõukogukohus.

39. Kui juhataja, kaswataja, arst, ehk teenija Kommuuni põhjuskirja ehk Nõukogu otsuse wastu eksib, wõetakse tema Kommuuni Nõukogu kohtu ees wastutusele, mis kolmest Kommuuni Nõukogu poolt walitud liikmest koos seisab.

40. Kommuuni Nõukogu Kohtu otsused kohtualuse wäljaheitmise asjus, tulewad Nõukogule kinnitamiseks ette panna, kergemate karistuste wõi märkuste asjus kohtu otsused on lõpulikud ja ei käi kellegi kinnituse alla.

b) Lastekohtud.

41. Kui laps Kommuuni põhjuskirja ehk Nõukogu otsuste wastu eksib, langeb ta lastekohtu alla, mis 3-st rühma koosolekul walitud liikmest koos seisab, kui aga mitme rühma lapsed ühiselt Kommuuni määruste wastu eksinud, wõetakse nad segarühmalises lastekohtus wastusele, mille liikmed üksikute rühmade koosolekul walitakse ja mitte alla 3 ei ole.

42. Lastekohtu otsused antakse wastawa rühma kaswatajale, segarühmade kohtu otsused aga juhatajale ehk wastawate rühmade kaswatajatele heakskiitmiseks.

43. Otsused, mis lapse väljajätmist sisaldavad, antakse Kommuuni Nõukogule arutamiseks.

44. Kui lapsed oma kohtu korraldusega kas tahtmise puudusel või oskamatusel pärast hakkama ei saa, otsustatakse juhtumised, mis §§ 41 ja 42 ettenähtud, kasvatajate ehk Kommuuni Nõukogu poolt ära.

XIII.

A binõud.

45. Lastekommuunil on tarvitada raamatukogu, apteek, maja ja aiatööriistad.

XIV.

Ülespidamise kuludest.

46. Lastekommuunis teenivad isikud ja lapsed peetakse Eesti asjade Kommissariaadi kulul üleval.

Eesti rahwuskommissar: D. Plau.

Hariduse Osak. juhataja:

Ar. Wallner.

Liige: A. K ü n n a p u u.

15. mail 1919.

Põhja Kommuunide Eesti asjade Kommissariaat asutab Eesti Töörahwa ülikooli järgmise põhjuskirja alusel.

I. Siht.

1. Töörahwa ülikooli siht on pakkuda täiskasvanud töörahwa liikmetele neid tarvilikka andmeid, mis arendavad ilma waadet õhiskonna ehituse ja klassiwõitluse asjus, selgitavad üleüldist arusaamist ümbritsewast loodusest ja tehnikast ning on tarwilikud teadwale töölisele.

2. Ülikooli juure asutatakse eelkool, kus need liikmed õpetust eesti ja wenekeelses lugemises, kirjutamises ja rehken-duses saawad kes ülikooli kursuste kuulemiseks küllalt jätkawalt ettevalmistatud pole.

II. Teaduste osakonnad ja ettekandmise wiis

3. Esialgu awatakse kolm osakonda: ühiskonnateaduslik, loodus-matemaatika ja tehnika.

4. Osakondades kantakse teoreetiline materjaal ettelugemiste näol ette, milleks tarwilikul korral katse ja näitlikku meetodi tarwitatakse.

5. Praktikaliseks ainete tutwustamiseks seatakse ülikooli juure laboratooriumid ja kabinetid ning raamatukogud ehk tarwitatakse teiste asutuste sellekohaseid abinõusid.

6. Lektorid kasutawad Peterburis ja ta ümbruses olewad museumid Töörahwa Ülikooli kuulajate heaks ära ja käiwad õppijatega tööstuslike asutuste tööl ja sisseseadeid waatamas.

7. Iga üksiku iseseiswa õpeaine ettelugemiste seeria kuulutatakse aegsaste välja ja tema kuulamiseks võib end igaüks ülesanda, ilma et ta teisi õpeaineid kuulaks.

III. Lektorid.

8. Lektoriteks ühiskonnateaduslikus osakonnas kutsutakse Eesti asjade Kommissariaadi poolt tuntud kommunistlise liikumise eriteadlased, kuna teistesse osakondades need eriteadlased kutsutakse, kes oma aines kohase ettevalmistuse on saanud ja tegelikult oma ainet tunnawad.

9. Kõik lektorid peawad Töörahwa Nõukogude walitsust tunnistama.

10. Lektorid täidawad oma kohused sellekohase tasu eest, mis igal kuul kord välja maksetakse.

IV. Kuulajad.

11. Kuulajaks wõiwad kõik töörahwa liikmed olla, kes sellekohase soowiawalduse Ülikoolile ära annawad.

12. Kuulajad maksawad ettelugemiste ja abinõude tarwitamise eest ülikooli heaks teatud tasu, missuguse summa ülikooli juhatus aegsaste välja kuulutab.

V. Töörahwa Ülikooli walitsemise kord.

13. Eesti Töörahwa Ülikooli peab Eesti asjade Kommissariaat Põhja Kommuuni walitsuse krediitidega üleval.

14. Otsekohene walitsemine Töörahwa Ülikooli üle on Eesti asjade Kommissariaadi haridusosakonna käes, mille liikmetest üks alguses ka Eesti Töörahwa Ülikooli juhataja on.

15. Eesti Töörahwa Ülikooli sisemiseks korraldamiseks ja ettelugemiste ainete ja aja kindlaks määramiseks ning küsimuste otsustamiseks, mis Eesti Töörahwa Ülikooli jooksew elu tekitab, asutatakse Eesti Töörahwa Ülikooli juure Nõukogu, mis

kõikidest lektoritest ja kuulajate esitusest koos seisab.

16. Nõukogul on õigus Eesti asjade Kommissariaadi haridusosakonnale ettepanekud teha soovitawate lektorite kinnitamiseks.

17. Kuulajatel on õigus Tööraha Ülikooli elusse puutuwate küsimuste lahen-

damiseks omawahelisi koosolekuid pidada ja wastuwõetud otsusi Nõukogule ette panna.

Põhja kommuunide Eesti rahwusajade kommissar D. P l a u.

Haridusosakonna juhataja

A r. W a l l n e r.

27. V. 18.

Eesti tööraha ülikooli

asjus teatab Põhja kommuunide Eesti asjade kommissariaat, et

1. juuni kuu algul awatawasse ülikooli wõib end igaüks kuulajaks üles anda, sellest Eesti asj. kommissariaadile teatades,

2. iga kuulaja maksab ülikooli heaks 3 rubla kuus ettelugemiste kuulamise ja apparatide tarwitamise õiguse est,

M ä r k u s: Punawäes teenijad sõjamehed maksawad 2 rubla ülikooli heaks kuus.

3. iga üks wõib end nii mitme õpeaine peale üles kirjutada, kui palju ta heaks arwab,

4. ülikooli töö jaguneb kolme teaduskonda: ühiskonna, loodus-matemaatika ja

tehnika, kus juures wõimaluse järele ka teiste teaduskondade ainete üle ettelugemisi korraldatakse, kui lektorid ja kuulajad selleks soowi awaldawad,

5. ülikoolis kestab töö 4 päewa nädalis iga kord k. 7—10 õhtul,

6. ülikool asub Фонтанка, 2,

7. ülesandmisi kursuste kuulamiseks wõetakse wastu kommissariaadi kantseleis igapäew k. 10—4 (Театральная, 1).

Põhja kom. Eesti asjade kommissar D. P l a u.

Haridusosakonna juhataja

A r. W a l l n e r.

27. V. 18.

Eesti tööraha kultuurharidusline ühendus (Eesti Proletkult).

I. Ü l e s a n d e d.

Ühendus seab omale ülesandeks:

1. wäljendada ja edendada tööraha iseseiswa kultuuri püüdeid teaduse, kirjanduse, kunsti ja tehnika alal ja ühendada sel alal töötawaid seltsimehi.

2. tutwustada töörahwast teaduste, kirjanduse, kunsti ja tehnika andmetega ja teda iseseiswa tööle ettewalmistada nimetatud aladel.

3. kõigi abinõudega luua oma tööraha sotsialistlist kirjandust ja kunsti, mis sotsialismi suurust ja ilu kujutab ja arusaamist kindlustab tema paratamatusest.

4. kaswatada tööraha wäge tugewaks tundmuste ja mõistuse poolest ja wäsimataks klassiwõitluses oma sotsialistlise tulewiku eest.

II. Ü l e s a n n e t e s a a w u t a m i s e w i i s.

Nimetatud ülesannete saawutamiseks asutatakse tööraha ülikoolid, laste kas-

watus ja õpeasutused. teatrid, klubid, raamatukogud ja lugemistoad, muusika ja laulu koorid, pildi ja kujude näitused, museumid jne.

III. A s j a a j a m i s e w i i s.

Ühenduse asju ajab 5 liikmeline peapoosoleku poolt walitud eestseisus, kes oma seast esimehe, kirjatoometaja ja kassahoidja walib ja kes peakoosoleku ees oma tegewuse eest wastutawad.

Asjaajamise laienemisega asutatakse tarwiduse järele üksikud toimekonnad teaduse, kunsti ja tehnika alal, kes oma alal iseseiswalt töötawad, peakoosolekule aru andes.

Rahawäljaminekute ja waranduse järelwalwamiseks walitakse peakoosolekul rewisjoooni komisjooon, kellel on õigus igal ajal raha asjaajamist rewisjoooni alla wõtta.

IV. L i i k m e d.

Ühenduse liikmeks wõib astuda igaüks, kes nõukogude walitsuse platwormil asub

ja ühenduse ülesandeid omaks tunnistab.

Ühendusel on kindel liikmemaks, mis peakoosolekul ära määratakse.

V. Wahekorid Wene Proletkultiga.

Ühendus astub Wene Proletkulti liikmeks, kõiki neid kohustusi oma peale võttes, mis sellega seotud on.

Wäljawõte Wene Proletkulti põhjuskirjast VI osast § 1: Keskkomitee sissetulekuteks on $\frac{1}{25}$ 0/0 nendest sissetulekutest, mida üksikud tööraha kultuurhariduslised organisatsioonid saavad Keskkomitee otsekoheselt kaasabil ja 10% nendelt tööraha kultuurharidusliste organisatsioonidelt, kel on oma eriline liikmemaks (nagu klubid, tööraha seltsid jne.).

Kasvatuse siht Ristiusu seisukohalt.

Ar. Wallner.

Ristiusk võrsus Aasia rahwaste usu elust, waadetest ja tundest, mille aluspõhjaks kujunes aja jooksul Juuda rahwa preestrite usu tunnistus, mis aga peale Kristuse surma, Greeka mõttekonda sattudes, suuri muudatusi läbi elas. Kawal ja petlik ning raske ja ahnitsewa iseloomuga Juuda rahwa ja preestrite kiht pani aluse sellele usule, mis aastasadade ja tuhandite jooksul inimesugu waimlises ja kehalises orjuses pidas ja lõpmata arwu ususõdasi ja werewalamisi ilmale tõi ja mis mõegaga, tulega ja wandega rahwastele peale sunniti, kuid mis selle peale waatamata ikkagi ilmarahwastele wõõraks on jäänud. Ja arusaadaw, miks ta nii wisalt wastuwõtmist leiab: ei ole teist nii heitliku ja waleliku iseloomuga rahwakihti olemas, kui Aasia ja Juuda wanad preestrite ja wõimukandjate kihid olid, keda ainult üks siht juhtis: tööraha üle walitseda ja tema tööjõudu enese rikastamiseks kurnata. Ühelegi rahwale ei wasta selle kihi huwid ja sihid nii wõrd, et ta oma waimuwara Juuda jõukate ja preestrite usu peale ümber wahetaks. Kuid igal rahwal on kihta olemas, kes selles usus oma meelepäralikkust näewad ja temas oma kõlwatute tegude asjus kõlblist toetust leiawad; need kihid wastawad Juuda rahwa eksploateerijate kihile.

Meie ei tohi ära unustada, et wana Juuda usk õieti kahe kihi wõitlusest wälja arenes: ühelt poolt sundisid preestrid ja kuningad rahwale kohustusi peale, mille all töörahas wäljakannatamata ägas, teiselt poolt awaldas töörahas sagedast rahulolematust olukorraga, mis aga hirmutustega ja manitsustega maha suruti. Tööraha wastu kaastundlikkust ülesnäidates, tahtis uus Ristiusk neid kahte Juuda rahwa kihti üheks õnnelikuks ilmawalitsejate rah-

waks teha, kuid Ristiusu alustaja — Jeesuse Maaria poja — taktita sammu pärast ei läinud see kawatus korda. Omas suures auahnitsemises, mis juutidele omane, kuulutas Jeesus end messiaseks — ilma lunastajaks, mis tolle aegsetele walitsewatele kihtidele sugugi ei meeldinud, sest nende arwates pidi messias wäljawalitute riigi raudne juhataja — diktaator — olema ja mitte unistaja, kes töörahwast asjata ihkab jõukatega ühendada. See Jeesuse ettewaatamata samm sai tema hukatuseks, tema tõugati walitsewa kihi kihutusel rahwa poolt ära ja mõisteti enneaegselt risti surma.

Ristiusu sündimise loost näeme meie, et endised usukandjad need samad klassi kasude kaitsjad ja poliitika mehed olid, nagu käesolewad, kes usus tunnistawad mõjuwat ja odawat tööriista laiemate kihide kurnamiseks, kuid wahe on ainult selles, et endised mõjumehed lootsid messiasse tuleku peale selle sihiga, et see neile piiramata wõimu walitsemiseks annaks, kuna praegused juba kasutawad lahtiseid wõimuwärawaiid, teades, et nende patud ja ülekohtused teod on juba ette Jeesuse surma läbi Jumala juures ära õiendatud.

Ristiusk on enne oma tekkimist ja wäljakujunemist kurnajate poliitiline abiriist olnud, selleks on ta ka senini jäänud, selle peale waatamata, et tema kõlawaid sõnu ligemise armastusest kuulutab.

Inimikkuse ja kaugelenagemise peale waatamata jäi Jeesus oma aja lapseks ja õpetas õieti sedasama, mis preestrid enne teda, ainult tegi ta seda pehmemas ja lihtrahwale sõbralisemas toonis. Töörahas ei wõi tema peale, kui oma klassi lunastaja ja teerajaja peale waadata, waid ta peab teda hindama kui inimest, kes püüdis terawat klasside wahet pehmen-dada ja lepitada, igale ühele määrata

ja tundmata taewa riigi troosti pakkudes, neid klassi huvidest eemale juhtides ja neis waimulikka tunge kaswatades.

Ehk küll Ristiusk alguses Rooma riigis taga kiusati, pääsis ta juba neljandal aastajal peale Kristuse surma wabaks ja sai peagi riigi ning walitsewate klasside usuks. Need klassid tundsid instinktiwtselt, misugune suur rahwa pimestaja jõud temas peitub ja kui awaraid tulewikukawatsusi ta walitsemises awab, suurte ja kulukate sõjawägede asemel ainult jumalasõnaga manitsejaid palgates. Sellest ajast peale hakkas usk, mis ennemalt ainult Palestiina rahwaid kurnas, Euroopa lai rahwarikkaid legendikka laastama, igale poole tuld ja sajatusi pildudes.

Ristiuskaswatuse sihti ei määra üksitema poliitiline ülesanne, waid ka sisemine õpetus ja kõlblus, mida tema kuulutab ja mis tema oma ainuõiguseks tunnistab, kõiki mitteuskujaid kõlblusetaks olewusteks pidades.

Suuremat mõju awaldas Ristiusu sisu ja kõlbluse peele Greeka ja Rooma rahwa kultuur ja tsiwilisatsioon, millega ta peagi pärast kodumaalt wäljaajamist kokku puutus ja end täiendas. Iseäranis suurt mõju awaldas Ristiusu peale Plato (427—347 a. enne Kristuse surma) ja Zenoni (341—270 a. e. K. s.) ehk nõnda nimetatud Stoakooli õpetus, millest Ristiusu doogmade selgitajad ja korraldajad omale aineid omandasid ja usu kõlbluse ning kombede õpetust täiendasid.

Plato mõtteteadusest, mis kõrgemat waimu ehk ideed kõigi ilmaasjade sünnitajaks ja juhtijaks tunnistas, ammutati peale Kristuse surma säherdused õpetused, mis fantastilisele Ristiusele kindla laadi (näit. kolmainujumala, Jeesusest jumalapoja saamise seletused jne.) ja seotud kuju andsid, ühes sellega nagu temale teadusliku aluse panid.

Plato õpetus oli ainu jumala õpetus, mis terwe tema idee õpetuse alus on ja mille järele ainult selles püsiwäärtus leidub, mis eneses ideelist, mõistelist sisaldab, kuna aineline ja kehaline ilm paha ja kurja juur'on, millest tuleb igaweste eemale hoida. Meie aja Ristiusu waade keha kui teatud madala ja rojase asja peale, on aluse wõtnud just Plato ilma waatest, mis ainult ideed, mõistet hindas. Inimene, kui mõistusest ja aimest koos seisew olewus, oli Plato ja tema järeltulija Plotinose õpetuse järele kahe ilma osaline, esiteks waimlise, teiseks ainelise. Waimline osa esitas inimeses kõike seda,

mis heaks ja ilusaks peetakse ja mis end inglide näol awaldab, kuna aineline kõige paha, kurja ja inetuse alus oli ja looma kujutas. Waba tahte wõis teatud mõelduni inimese keha üle walitseda, kuid mitte täielikult. Inimese kehaga wõideldes ei saa waim ilmiski õnne kätte, waid alles peale surma saab ta jumala juures õnnelikkuse osaliseks.

Plato õpetus oli algajal Ristiusul meelepäralt, wõis ju tema waral tumeda usu küsimusi autoriteetlisse allika peale toetades seletada. Kõige pealt oli waja kõik wõim jumala käest ära wõtta ja teatud kihil kätte anda, kes mõistusega ja teadmistega oli warustatud, kuna jumala autoriteeti tuli selleks tarwitada, et kõlbluse seaduse tekkimist ja wäjadust seletada ja teda kõrgema wõimu juures kinnitada. Selleks oli Greeka mõtteteadus kohane, sest tema õpetuse järele ei seganud jumal kord loodud ilma asjakäiku, seal töötas juba looduse põhjuslikkuse ja tegewuse seadus, mille järele iga looduse tegewuse eel ehk kaasas põhjus käib.

Peale selle omandas Ristiusu kõlblus Greeka mõtteteadusest arwamise, nagu oleks kehaline kaswatus ja hoolitsemine iseenesest patt ning häbitegu, ja nagu peaks ainult tulewase waimlise elu eest hoolitsema. Mõistuse ja südame ilm on see, mis harimist nõuab, kuna keha wõib täielikult ignoreerida. Kõlblus oli ju Plato õpetuse järele mõistuse sünnitus ja ainult selleks, et neetud kehaga wõidelda. Mis jaoks siis keha arendada kaswatamisel? Ei, teda ei tohi üksi arendada, teda peab weel surmama, paastudes ja askeedi elu pidades. Niisugune oli Ristiusu järelendus Greeka filosoofiast kehalise kaswatuse asjus.

Plato ilmawaatele seltsis Stoa kooli õpetus, mille järele kõlbluse seadus pole mitte üliloomulik nähtus, nagu Plato õpetus, waid looduse sünnitus, mille mõistmine woorusele aluse paneb. Kes õnne tahab maitsta, see peab looduse järele käima ja mitte selle üle järele mõtlema, kas see talle lõbu wõi raskusi pakub. Ainus siht on saawutada hingerahu maa peal, kõike ilmalikka andeid põlates.

Plato ja Zenoni (Stoa kooli asutaja) õpetuse wastane oli Epikur (341 a. — 270 a. enne Kristuse sündimist), kes nõnda nimetatud materialistilisele kõlbluse õpetusele aluse pani, mille järele kõlbluse seaduse sisu isiku lõbus ja õnnes nähti, mida tegew ilm pakub. Selle õpetuse järele on hingel teatud funktsioonid, nagu kehalgi,

ta seisab materias, s. o. teatud ainetest koos ja laguneb peale kehalikku surma jälle aineteks. Kuna idealisti Plato õpetuse järele peale aine veel midagi waimlist on, mis ainet ei olene waid tema üle walitseb, õpetas Epikur, et peale aine ja tema poolt loodud asjade enam ilmas midagi ei ole.

Imelikul kombel juhtus Ristiusega asi nii, et temas kõik nimetatud kolm kõlbluse õpetuse woolu maad leidsid, nimelt wõeti Plato ja Stoa õpetus ametlikku usuõpetusse, millega siis wälja astuti, kui oli waja töörahwa peale waimlist surwet awaldada, kuna rõõmsat epikurlaste moraali tarwitati tegelikult usu esitajate elus kõige inetumal kombel, kõlwatuse ja häbematususe poolest epikurlaste ausade mõtete wastu patustades.

Wiimane arwamine kõlblusest sai Ristiusele saatuslikuks. Sel ajal kui üksikud Ristiuse isad tegid esimestel aastasadel peale Kristuse surma keeruliste usu küsimistega tegemist ja pead murdsid fantastilise õpetuse arusaamatuste selgitamises, langes preestrite kiht aja jooksul ikka enam ja enam harilikku elu kõlwatusse, millele suurelt kaasa aitasid takistused, mis abi-elu keelu ja muus asjus preestritele kiriku poolt ette kirjutati. Ja imelik, mida kindlamaks kujunes Ristiuse õpetus, seda lõt-wemaks läks tema tegelik kõlblus. 7-ma aastasaja lõpul jõuti suurte waeluste järele Jeesuse isiku üle lõpuotsusele, et ta jumalastinimene on, mis „igawikkuse poolt sünnitatud“, kuid Ristiuse kõlblust sel ajal enam polnud: kiriku würistid elasid liderlikku elu, rõõwisid rahwast ja sõdisid oma wahel. Keegi neist ei uskunud Ristiuse õpetusse, waid elasid oma isikliku lõbuks, usku ainult oma alamate rahustamiseks ja taltsutamiseks tarwitades.

See nähtus tekitas Ristiuse kaswatusse silmakirjateenistuse, mis nüüdki edasi kestab ja mille järele usuõpetus ühte õpetab, tegelik elu aga õpetuse andjate juures teist näitab. Rääkimata neist waledest ja ekslikkudest alustest, mille peal Ristiusk põhjeneb ja mis teist edenemise teed ei luba oletada, õnestas Ristiuse põhja just wariserlikkus ja kirikupoliitika, millele preestrid end pühendasid. See wariserlikkus takistas neid elenõuete järele oma õpetust uuendada ja uuemal ajal loodusning ühiskonnateaduste andmeid arwesse wõtta.

Kui kaugele wariserlikkus ja Ristiuse ülemate kombulus langes, selleks toome siin näituse XI. aastasaja elust, mis Thiers'i Prantsuse rewolutsiooni ajaloost wõetud

ja mis peegeldab Ristiuse kultuuri wõitude tagajärge maal, kus rahwas enne uue usu ilmumist rahulikku töörahwa elu elas: „Nende (töörahwa) saadused kuulusid õiguse järele herrastele, kes ühes oma saatkonnaga määramata aja peale nende juure elama asusid. Herrased kiskusid oma soodu endi wahel elu ja surma peale suguluse peale waatamata. Mõnesuguse perekonna riid uputas terve maakonna 30 aasta jooksul were alla. Sõda oli loomulik seisukord. Kõik lossid, kõik kiriku würistide lossid olid kindlusteks ehk õigemini mõrtsukate urgasteks. Prantsusmaa muutus üleulatamata lahingu wäljaks. Lõpuks läks see alaline tapmine isegi uende metsikutele inimestele igawaks. Ühel koosolekul otsustati Jumala enese nimel Issanda rahu teha. Epiiskopid panid kõikide rüütlite ja würistide peale kirikliku karistuse, paastumise, palwetamise ja pattukahetsemise ning rahwas tõmbas ajuti hinge. Kuid see ei wõinud kaua kesta. Issanda rahu muudeti Issanda waherahuks, see tähendab keelati sõdimast — rõõwimast — laupäewa õhtust kuni esmaspäewa hommikuni. Ja ka see oli suureks kergenduseks.“ Nii kirjutab ajalooteadlane, keda erapoolikus keegi ei süüdistata ja kes oma mõõduka ilmawaate pärast Prantsusmaa kodanlike kihtide poolehoidmist wõitis.

Kas wõib säherduse olukorra juures juttu olla usu kaswatawast mõjust, kus ilmalikud ja waimulikud wõimumedhed wastastiku üht teist aastate kaupa häwitawad ja oma alamate werd halastamata wala-wad, õpetuse alusnõuete wastu eksides?

Nüisugune loomuwastane olukord kestis kuni 18-ma aastasajani, kord pehmenedes, kord weristesse ussõdadesse puhkedes.

XVIII. a. kakkas Ristiusk kooli kaudu laiematele rahwaringkondadele kaswatust andma.

Ehk küll XVI. a. kutsuti jesuiitide ja reformaatorite poolt kindla kawa järele kaswatusasutused elusse, kuid nad ei watanud sisu poolest oma ülesandele: need asutused polnud kaswatuses, waid olid dresserimiseks kiriku doogmade täitmisele, muidugi wariserlikku meetodi seal juures tarwitades.

Meie aegsele kiriku kaswatussele pani aluse sakslane August Francke (1663. a. kuni 1727. a.), kelle õpetuse ja kaswatusmeetodi järele kõik meie kiriku ja „heade kombede“ koolid töötawad. Nagu Prantsusmaal kirikukoolid J. B. Lassale (1651.—1719. a.) juhatusse järele on sisse seatud,

nii on protestantide maal kiriklik kaswatus Francke järele korraldatud, kes oli omal ajal humaansete püüete ja kaswatusteadlase ande poolest silmapaistwam mees. Tema õpetuse järele, mis ajajooksul usu kaswatuse sihiks kujunes, põhjenes terwe kaswatus usu peal, (nüüd on arusaadaw, miks Eesti Tööraha Kooliwalitsuse määrus usuõpetuse ärakaotamise asjus usklikka pani kihama) mis tingimata peaõpeaine peab olema, selle peale waalamata, missugusele elukutsele laps end ette walmistab. Ainult täielikult waga inimene on seltskonnale kasulik. Ilma waga duseteta on igasugune teadus, igasugune tarkus ennem kahjulik, kui kasulik, sest iialgi pole kindlust, et teda kurjaste ei tarwitada.

Nii arwab Francke XVIII. a. kaswatusest, nii kõnelewad usukaitsjad weel XX. aastasajal, ilma et nad teaduste edenemise tagajärgi ja ühiskonna nõudeid tähele panneksid.

Imestama peab, et nad isegi oma kooli töö tagajärgi ei näe, sest wastasel korral oleks pidanud Francke oma töö seisma jätma: ülearwulised usuõpetuse tunnid kaswatasid lastes wariserlikkust ja üksluisust usu wastu, kuna alaline walwe ja usaldamatus laste wastu ning mängude keeld surmasid laste waimu ja elurõõmu.

Kui meie nimetatud Ristiuse kaswatuse ideaali lähemalt waatame, siis näeme meie selles just seda peitwat, millega meie oma kirjatöö alustasime: usk on poliitika ja tööraha kurnamise abiriist. Sest mis jaoks seda wagadust waja? Selleks et inimesed oma teadmisi ja tarkust kurjaste ei tarwitaks. Kuid kurjaste woiwad nad neid ainult orjastajate ja kurnajate wastu tarwitada, kuid sellega oleks walitsewate klasside maapealne õnn otsas.

A. Francke tegewuse sihi määrasid ära edusammud loodusteaduses, matemaatikas ja füüsikas, mis inimessoo wiisid Leonardo da Vinci, Kopernikuse, Galilei, Kepleri, Newtoni ja teiste ülesleiduste tagajärjel täielikult uuele ilmamõistmisele ja hindamisele. Nende tööd äratasid inimesi uuele elule ja andsid neile lootust kaua igatsetud töö ülesleidmiseks. Teadus ei leppinud sellega, et tema tuhandeid poolehoidjaid igal maal leidis, waid ta tungis usuküsimistesse ja otsustas neid kiriklaste meelepahaks oma seisukohast.

Ilma „hukkaminek“, see tähendab kiriklaste wõimulangemine oli see tuge jõud, mis Francket ja kõiki teisi senini sundisid kaswatuse peale usu seisukohast waatama

ja asutusi looma, kus elaw wõrsuw hing maast madalast maha murtakse.

Nimetatud teadusmeeste tööd walmistasid tee uuele ilma mõistmisele, mis usu kõige kurjemaks waenlaseks sai ja juba XVIII. aastasajal materialismi nime all usuõpetuse aluste urgitsemistele asus. See õpetus on just usu wastand kui oma meetodi, nii ka alglausede poolest, millest ta wälja läheb. Ta püüab tööle läheneda katsetel, ainult seda õigeks tunnistases, mis kindlaste wõib looduses tähelepanna. XVIII. aastasaja tähtsamad mõttetargad Helvetius, Lamettrie ja iseäranis Holbach panid materialismile aluse, mille järele igawese ja hukkamata mateeria (aine) kõrwal pole ilmas midagi enam olemas, kuna hingelised nähtused on kas ainult mateeria teisendid wõi olenewad temast. Iseseiswat hinge ehk waimu pole olemas. See oli hoop Ristiusele, sest tema õpetuse järele oli ümberpööratud, nimelt oli waim kõige asjade alus ja juhtiw jõud ilmas. Uus teadus aga kuulutas, et waim pole muud kui keha awaldus, mis oma kõlbluse seaduse järele talitab ja elu ülesannet keha ja tema awalduste loomulikkude tarwiduste täitmises näeb.

Kodanlised kihid, mis Ristiuse ebamoraali all niisama kannatasid, nagu töörahas, tunnistasid end uue õpetuse — materialismi — ägedateks poolehoidjateks ja asusid usuõpetusega wõitlusesse, iseäranis Prantsuse esimese rewolutsiooni ajal, mille tagajärjel laiemad rahwa kihid kiriku wastu waenulikuks muutusid ja mitmed temast awalikult wälja astusid.

Sellele hädaohtlikule seisukorrale, milles end Ristiuse XVIII ja XIX aastasajal leidis olewat, tuli abiks ja päästjaks mõttetark J. Kant (1724.—1804. a.), kes uuesti wana Plato ja Stoa kõlblusõpetuse elule kutsus ja ära püüdis näidata, et elu kõrgem ülesanne ja ühes sellega kõlblus ei olene ainelisest ilmast, waid waba tahte on see, mis meid elu mõistmisele wiib. Talita nii, kudas üleüldsus seda nõuab, isiklikka lõbusi ja kasusi mitte taga ajades, see tee wiib õnnele.

Et kirik ajajooksul ainult kõlbluse seaduse kuulutamise ja täitmise walwajaks muutus, siis tundis protestantlik usuilm J. Kanti kategoorilistes imperatiivides (w. „Eesti kool“ №№ 1—4) meelepärast, nõudsid nad ju mõlemad oma ülesannete täitmist mitte ühel wõi teisel konkreetsel alusel, waid ainult formaalsel.

Täitmise enese pärast, pidi kõlbluse

seadus maad leidma, täitmise käigus rahu pakkudes.

J. Kant andis teoloogidele uusi aineid ja mõtteid, mille alusel nad puüdsid uusi wagusi ajada tõuswa hirmutuse wastu, mille loodusteadus Darwini näol ja ühiskonna wahede selgitamine Marxi poolt XIX aastasajal enesega kaasa tõid. Kuid see ei õnnesta neile, olgugi et nad terwe idealistilise mõtteteaduse abiks kutsuwad.

Usul ja idealistilisel mõtteteadusel ei lähe korda wõitluse olemise eest ja klassihuwide wastolu ümber lükata ja ära näidata, et tähendatud nähtused elus juhtiwat osa ei etenda. Tegelik elu tuletab neile seda igapäew tuntawalt meelde.

Elu paneb oma igapäewase kõlbluse seaduse maksma, mis nii kaua ühegi J. Kanti imperatiiwiga ei lepi, kuni wõitlus olemise eest ja klassihuwide wastolu pole ühiskonna arenemise teelt ära kadunud ja maailm ümber loodud, kus siis kaswatuse ülemsiht J. Kanti ja mõtteteaduse redaktsioonis kõne alla wõiks tulla. (W. „Eesti kool“ №№ 3/4).

Ära nähes, et teadus on laialiste ringkondade kõigutamata usalduse wõitnud, puüawad teoloogid kinnitada, nagu oleksid usk ja teadus kaks isesugust inimesesoo hingeawaldust, mis ühe teise wastu ei tööta, kuid wastastiku inimese waimu nõudeid rahuldawad.

See on teatud kompromiss usukandjate poolt, kuid kui tõsine alus sellel on, see on küsitaw, sest koolides nõuawad nad oma usuliste doogmade ja kombede täpipealset täitmist, ehk küll teadus neid ümber lükab ja soowitamataks tunnistab. Oma koole korraldades, puiklewad nad õpeprogrammidesse loodus- ja ühiskonna teadusi wõtmast ja annawad hea meelega ruumi keeltele, iseäranis wanadele wäljasurnud Greeka ja ladina keelele, muinasjuttudele ja wanale Greeka ning Rooma ajaloolle, kus Plato õpetust ülistatakse. Seda tehes, on peale nimetatud põhjuste weel silmas peetud hingeteadusline moment,

nimelt tabada ja arendada lapses müstikalist tunnet, mida usuesitajad usutundeks kutsuwad ja mille tekkimisel usuõpetus kõige paremat pinda leiab. Selle tunne tõstmiseks on heaks abinõuks muinaslood ja ajalugu, mida igal ajal wõidakse tarwilikust seisukohast kirjeldada, peale selle aitawad selle tunne arenemiseks kaasa teatud kombed, nagu palwetamine koolis, kiriku laulud jne.

Arwesse wõttes woolud, mis usulise kaswatuse juures tegewad, wõime meie kaswatuse sihi Ristiusu seisukohalt järgmiselt kokku wõtta:

Et Ristiusu kogudusele kindlaid liikmeid ja riigile truualamaid soetada, selleks tuleb laps üleskaswatada Ristiusu kõlbluse waimus, s. o. alandlikuks ja sõnakuulelikuks wanemate ja ülemate wastu, ja lapse usutunnet iga wiisi arendada; teadust wõib laps nii palju ja niisugusel õpetuse ettekandel omandada, et ta lapse usutunnet ei riiba, waid selle wastu tema wagaduse puuet suurendaks ja ära näitaks, et ilma usuta ei rahulda inimese waimu ükski ilmalik asi; peale selle tuleb lapsele ära näidata, et maapealne elu ajutine on ja täielik elu alles taewariigis ees seisab, millele end ette walmistades, tuleb maisest elu lõbudest kõrwale hoida.

Selle sihi läbiwiimise wõimalust kinnitab kõige paremini Ristiusu ajalugu, mille faktid igas punktis tähendatud sihi wastu kõnelewad.

Selle kaswatuse süsteemi tagajärjed, mis nimetatud sihti tahab elusse wiia, on kõikidel A. Franckest peale 200 aasta jooksul toimepandud pedagoogilistest katsedest teada: ta kaswatab lastes

wariserlikkust.

26. V. 18.

Rahwaülikooli tüüpidest.

Rahwaülikooli mõiste ei paku midagi kindlat, waid temast saab iga haritud rahwas ja iga suurem rühm tema liikmedest iselaadi aru. Igal haritud rahwal on oma laadi rahwaülikoolid olemas, mis isegi ühe teisest nii kaugelt lahku lähewad, et on raske nende wahel ühist leida. Neil on

ühist ainult nii palju, et need asutused pakuwad laiematele rahwakihtidele teadmisi teadusest, tehnikast, ilukirjandusest ja kunstist. Kuid õpetuswiis, kuulajate koosseis ja olemiswiis ning isegi õpetusained on igal maal rahwa majandusele, iseloomule ja riigikorrale wastawalt kujunenud.

Ühelgi maal, peale Prantsusmaa, ei ole rahwaülikool waba wormi omandanud, waid igal pool on ta kas riigi ehk jõukate klassi meelewilla all, kel tähtis on edasi kaswatada täisealisi selles waimus, mida kiriklik ja riiklik rahwakool nooresoole annab. Rahwale selgeks teha, et ainult kodanlik ja imperialistlik ilmakord õige, see on nende asutuste sala ülesanne. Et see nii on, seda kinnitab ajaloolik fakt Inglismaal, mis ilmsiks tuli nõnda nimetatud chartismi liikumise ajal minewa aasta-saja kolmekümnendate aastatel, kus rühm pappe ja kodanlisi majandusteadlasi hakkas esimest korda töölisi enese ümber koguma ja neile ühiskonna, filosoofia ja ilukirjanduse üle ettelugemisi pidama, neid liikumise tuhinast eemale meelitades. Tugew tööliste liikumine chartismi nime all pani kodanlised ringkonnad oma tulewiku eest kartma ja ainsaks liikumise mahasurumise rahulikuks abinõuks leiti teadus olewat, mille abil pidi wana riiklik ja majanduslik kord püsima jääma. Nende ettelugemiste katsedest ei tulnud muidugi midagi wälja ja nad kadusid, kui chartismi liikumine rauges tööliste klassi puuduliku ettewalmistuse ja nõrga majandusliku edennemise tõttu. See pole ainus juhtumine, kus tööliste waenlased püüawad töölisi oma klassilisest ülesandest wõõrutada, neid juhtumisi on lõpmata palju igal maal, nii näit. pani kuulus tsaari tugi ja minister Trepow 1871 a. keisrile ette rahwalé ettelugemisi selleks korraldada, et töölisi ärahoida pahatahtlikkude ässitajate kihutusest, Trepowi poolt asutatud rahwa ettelugemiste komisjoni astusid sisemisajade minister, keisri kantselei juhataja, Peterburi peapolitseimeister, sõja- ja haridusminister. Kõigil on selge, mis ettelugemiste korralduskomisjioon wõis säherdune politseiasutus olla. Pole ime, kui tööliste liikumise esitajad Wenemaal omandasid rahwaülikooli kohta waenulise seisukoha, sest rahwaülikool oli kodanlaste ja imperialistide abiriist töörahwa liikumise mahasurumiseks. Wenemaa oktoabri kuu rewolutsioon kutsus uuesti rahwaülikoolid elule, kuid nüüd juba uuel kujul ja uuel alusel ning tööliste eneste ettewõttel. See pole enam rahwaülikool, waid töörahwa ülikool, mille ülesanne on wiia töölisi arusaamisele käesolewa aja suurtest ülesannetest ja neid ettewalmistada töörahwa riigi apparadi juhatamiseks. Niisugust ülesannet pole ühelgi muurahwa ülikoolil, mis järgmisest lühikesest ülewaatest selgub.

Rahwaülikooli mõtte tekkis esimest korda laiemas ulatuses Daanimaa, kus 1844 a. epiiskop S. Grundtvig asutas Røddingis kõrgema rahwakooli täiskaswanuile, mille ülesandeks oli neile haridust anda, kes seda noorena koolis küllalt jatkawalt ei saanud. Peale selle ülesande püüdis Grundtvig täiskaswanuid waimliselt arendada ja nende elu uute huwidega rikastada. Oma seisusele truuks jäädes, nägi tema waimlist tegewust peaasjalikult usuküsimustes, mis pärast tema poolt asutatud koolides ka usklik waim ja usuõpetus esimesel paigal seisab. Kõrgemad rahwakoolid leidsid peagi sooja wastutulekut pappide ja harilaste ringkondades, kes terwe Daanimaa säherduste koolidega üle külwasid, mida nüüd talurahwa ülikoolideks nimetatakse, sest et nad suuremalt jaolt külades talurahwa huwisid teeniwad. Need ülikoolid on talurahwa tarwiduste kohaselt sisse seatud ja annawad juhatus talupidamise kohta. Opeaineteks on peale peaaone usuõpetuse ja kirikliku laulu — Daani rahwa rahwuslik kultuur, nagu tema keel, majandus, kodumaatundmine, ajalugu jne. esimesel paigal, siis matemaatika, looduslugu ja põlluasjandus. Osa wõtawad neist õpilastena täiskaswanud talupojad, kus juures mehed talwel 5 kuud ja naised suwel 4 kuud õppiwad. Sagedaste seatakse koolid nii sisse, et neis õpilased õppimise ajal elawad ja koolist ülespidamist teatud tasu eest saawad. Kuulajate wanadus on peaasjalikult 18 kuni 25 aastani, on aga ka tihtilugu wanemaid osa wõtmas. Õppimise wahel ja wabal ajal kas lauldakse ehk tehakse gümnaastika harjutusi, õhtuti pannakse kõnesi toime, pühapäiwiti wõetakse ekskursjoone ette jne. Kooli lõpetajatele ei anta tunnistusi ega iseäralikka õigusi ja koolid ei käi walitsuse walwe alla, ehk küll walitsus neile tuntawalt abi annab. Walitsusele ei tee need koolid ka sugugi mured, sest nad on temale truide pappide juhatusel all, kes Askowis walmistawad nende koolide jaoks oma waatelisi kooliõpetajaid.

Epiiskop Grundtvigi talurahwa ülikoolide kõrwal töötawad koolid, mis raamatukõitja Colde algatusel elule kutsuti ja mis enam praktilist laadi kannawad. Nendest wõtawad osa suuremalt jaolt käsitöölised, sest et koolides käsitööõpetus silmapaistwal kohal seisab. Cold, kui anderikas tagasihutaja ja waimustaja, lõi rahwaülikooli liikumises omal ajal suuri laineid ja tõmbas laiu kihte enesega kaasa.

Daanimaa rahwaülikoolid ei kannu igal

pool ühist laadi, mõnes neis pannakse iseäralikku rõhku uskliku kasvatuse, teistes põlluasjanduse, kolmandades käsitöö peale, on ka säherdusi olemas, kus ühiskonna teadused iseäralikku käsitust leiavad. Iga kuulaja astub sinna ülikooli, mis on kõige enam tema meele järele.

Daanimaalt asusid Grundtvigi ja Colde tüüpilised koolid 1864 a. peale Norra- maale, 1868 a. Rootsi ja 1869 aastast Soome, kus nad väikesed muudatused õpikawades ja wiisis läbi elasid.

Nüüd nimetatakse kõigi tähendatud maade rahwaülikoolid Põhja- ja Ameerika ülikoolideks, sest et nad Põhjamaal asudes ühist sisemist ja wälisist laadi kannawad: nad on usu ja rahwusluse mõtte alusel korraldatud, kannawad harilikku kooli elukombeid ning wiisi ja püüawad oma kuulajatele usklikkõlblist kaswatust anda.

Hoopis teist laadi on rahwaülikoolid Inglismaal. Inglismaa on õieti esimene, kes ülikooli seinte wahelt teaduse selle sõna täies mõttes laiemate kihtide ette tõi. 1867. a. sai Cambridge professor J. Stuart kooliõpetajannade seltsi poolt kutse neile ettelugemisi pidada. Ta wõttis kutse wastu ja pidas terve ria täheteadu- sest ettelugemisi, mis nii suurt tähepane- kut wõitsid, et ta sai mitmelt poolt kutsed ettelugemisi korrata. Et J. Stuart üksi ei suutnud nõudmisi täita ja igal pool ette- lugemisi pidada, pööras ta Cambridge üli- kooli professorite poole ettepanekuga ette- lugemisi korraldada, millega nad nõus olid ja peagi asus professorite ühisus, kes walmis olid Inglismaa külades ja väikse- des linnades rahwale teaduslisi etteluge- misi ette kandma. Nii kujunesidki Inglis- maal rahwaülikooli ettelugemised, mis teiste ülikoolide poolt järeldamist leidsid. 1878. aastal hakkasid Oxfordi ülikooli professorid ja üliõpilased Cambridge omadega wõist- lema ja elawalt üle maa kõnesi ja ette- lugemisi pidama, mis senni edasi kestab. Nüüd on Inglismaal rahwaülikooli kesk- büroo olemas, mille ülesanne on rahwale teaduslikka ettelugemisi korraldada, millest tähtsamad Inglisülikoolid tegelikult osa wõtawad, oma suurtest kapitalidest selleks raha ohwerdades.

Inglismaal pole alalisi rahwaülikoolisi, wäljaarwatud Londoni alalised politehni- kumid, olemas, waid seal on rahwaülikooli ettelugemised, mis rändawat laadi kannawad ja kord ühes, kord teises linnas wõi külades ette kantakse. Ettekannete sisuks on kas loodus- ehk ühiskonnateadus wõi ilu-

kirjandus. Ettelugemiste seeria on 1—12 tundi pikk, kus juures Inglismaal kaks süsteemi on tarwitusel. Esimene leiab Cam- bridge ülikooli professorite seas poolehoid- mist ja seisab selles, et ettekanded ühe aine üle kindlat süstemaatilist kuju kannawad ja kuni 12 ettelugemist suured on, mis hästi kuulajatega läbi töötatakse ja mille kohta antakse kuulajatele enne ettelugemiste algust lühikene konspekt tutvustamiseks. Peale ettelugemist seatakse küsimised lek- torile ja kuulajatele, kuna lõpuks isegi kuulajatelt eksami nõutakse. Sagedaste te- hakse kirjalikka töid etteluotawate teemade üle.

Teine süsteem tuli Oxfordi ülikoolist wälja, tema ei nõua nii põhjalikku aine- käsitust, waid wõtab aine 1—6 ettelugemi- sega läbi, ei korralda eksame ega sea mingisuguseid iseäralikka tingimisi üles, mis pealtkuulajaid takistaks millegis oma wabat tegewust awaldamast. Oxfordi üli- kool wõitis rahwa seas suuremat lugupi- damist, kui Cambridge, mille püüetest ei saa rahwas täielikult osa wõtta, selleks puudub tal waba aeg ja aineline wõi- malus.

Inglisrahwaülikooli ettelugemised on teoreetilised ja täiesti teaduslikud ja pole neil ühist Põhjamaade rahwaülikoolidega, kus enam algteadete omandamise peale rõhku pannakse, kui teaduse enese peale, peale selle kantakse Inglisrahwaülikooli ettelugemistel ained ilma kindla süsteemita ette, s. t. eelmine lektor ei seo oma ainet järeltulejaga.

Inglismaa rahwaülikooli süsteemiga läheb ühte Põhja- ja Ameerika ühisriikide rah- waülikool, kus ka suuremalt jaolt rahwa- ülikool end üksikutes teaduslikkudes ette- lugemistes awaldab. Ainult üksikutes linna- des, nagu Chicagos on alalised sellekoha- sed asutused olemas. Arusaadaw, et oma- päralise kultuuriga amerikalased tõiwad sellesse rahwaülikooli tüüpusse oma muudatusi, kuid laias ulatuses wõime mõ- lema maa rahwaülikooli ühiseks Inglis- Ameerika tüübiks nimetada.

Tema peatundemärk seisab selles, et ta püüab rahwa seas teadust populariseerida, kuna kaswatuslik külg tahaplaanile asetatakse. Kiriklik-kodanlik kaswatus, mis Põhjamaade ülikoolidele omane ja jäme- dalt silma torkab, on siin muidugi esita- tud, kuid ta püüab seda kaudsel teel saa- wutada, enese ümber laiui tööliste kihta koondades.

Kolmas tüüp rahwaülikooli annab Prantsusmaa, kus nii nagu Inglis-

maalgi kindlaid rahwaülikoole pole, waid ainult teaduslikud ettelugemised ette kantakse.

Peatunnus ja lahkuminek teiste rahwuste ülikoolidest seisab selles, et siin rahwaülikool tööliste ettewõtte on ja peajasjalikult ühiskonna teadusi tööliste klassi seisukohalt käsitleb. Teiseks on siin rahwa ettelugemised klubieluga ühenduses, kus nad ka alguse saiwad.

1886 a. kutsus kord salk Pariisi üliõpilasi töölisti waesemas linna jaos wiina keldri ja pani seal ettelugemisi toime, mis tööliste seas wastutulekut leidis ja kordamist nõudsid. Sellega pandi Pariisi töörahwaülikoolile aluse ja ta pole senni oma esimesest ümbrusest wabaks saanud: ta on lähedalt klubiga ühenduses, ilma milleta Prantsuse rahwaülikooli tegelased ei kujuta rahwaülikooli.

Prantsusrahwaülikooli ettelugemised on mitmeti algupärased. Nad pole pikad kursused, waid üksikud süsteemita ettelugemised, mis ühel õhtul ette kantakse ja elawalt kuulajate-tööliste poolt kritiseerimise alla wõetakse ja kui ettelugemine sisu poolest ei meeldi, siis wilistatakse ettelugeja professor wõi õpetlane wälja, mis aga sugugi ei takista teda teine kord uuesti wäljastumast. See on elaw elu, mis nende klubides-ülikoolides walitseb, kuhu töölistid õhtuti peale wäsitawa töö rõõmsalt kokku koguwad. Nendele seltsiwad Pariisi üliõpilased, kellega ühiselt ühiskonna küsimuste ja filosoofia üle waielusi peetakse. Riik on püüdnud mitu korda nendele asutustele abiandmise ettepanekutega wastu tulla, kuid Pariisi tööliste klass on alati kodanlise walitsuse ettepanekud uhkelt tagasi lükanud.

Neljanda tüübi rahwaülikoole pakuwad meile Saksamaa omad, mis püüawad enam teaduslikud asutused olla, kui rahwaülikoolid. Siin on nad kindlad õpeasutused, kindla ettelugejate koguga, millesse iga õpetlane ei tohi tungida, ja nad töötawad kindla tunni ja õpeplaani järele. Siin on midagi ühist Põhjamaade rahwaülikoolidega, kes ka kindla kujulised õpeasutused on. Saksa rahwaülikoolid on peajasjalikult wäikekodanliste kihtide jaoks, neist wõtawad osa rahwakooliõpetajad, poesellid, kontori teenijad, meistrid jne.

Nende koolide peasutus on Humboldti nimeline akadeemia, mis 1878. a. asutatud, kus pikaajalisi kursusi peetakse mõtteteadusest, Saksa kirjandusest ja muust. Sakslastele omane „idealism“ ja paljuteadmine on selles õpeasutuses niisama aset leidnud, nagu igas Saksa koolis, mis omal ajal ka

Wenemaale ulatas. Ehk küll Humboldti akadeemia end awalikult poliitikast lahti ütleb, ei pääse tema siiski, nagu kõik õpeasutused, sellest wabaks: ettekanded ja õpeained käsitatakse nõnda nimetatud Kanti idealismi seisukohalt, mis Saksa kodanlaste ideoloogia alus on. Humboldti ja teised Saksa „rahwaakadeemiad“ püüawad wiimastel aastakümnetel töölisti oma juure meelitada, selleks tööliste linna jagudes osakonde awades ja walitsuse käest abiraha saades.

Nimetatud neli rahwaülikooli tüüpust läbi waadates, näeme meie, et siin õieti õpetuswiisi järele kaks tüüpust on, nimelt üks kooli-, teine waba ettelugemiste laadiline. Üks tahab täiskaswanuid koolipingile tagasi meelitada ja neile süstemaatilist õpetust anda, teine wabalt jutlustada. Esimestele wastawad Põhjamaade ja Saksamaa rahwaülikoolid, kuna teisele Inglise, Põhja-Ameerika ja Prantsusmaa omad.

Sihi ja õpeainete sisu järele paistawad kolm tüüpust silma: Põhjamaade ja Saksamaa rahwaülikoolid käsitawad ained walitsewa riigi ja usu nõuete kohaselt, Inglise ja Põhja-Ameerika enam-wähem neutraal seisukohalt, Prantsusmaa rahwaülikoolid on suuremalt jaolt töörahwa klassilised, kuna teistel maal on nad igal pool kodanlised, sest kodanlaste kiht peab nad ülewal ja juhib neid oma huwide waatekohalt.

Wenemaal pole weel oma rahwaülikooli tüüpi olemas, sest bürokraadid ei saanud temaga kudagi hakkama. Kord olid politseimeistrid ja awaliku korra pidajad „pühapäewa“ koolide poolt, kord jälle wastu, seda silmas pidades, kas pakkusid need koolid ainult lugemis- ja kirjutusõpetust wõi nõudsid õpilased ka teisi teadmisi ühiskonnast ja loodusest. Kui neid nõudmisi hakati mõnes koolis täitma, siis pandi nad kohe rahwakoolide direktori poolt kinni ja õpetusandjad langesid politsei walwe alla kui riigi korra kõigutajad.

Nõukogude wabariik, Wenemaad ümber luues, asutab uue töörahwa ülikooli tüüpi, mille ülesanne pole töörahvast klassihuwidest wõõrutada, nagu seda teiste maade omad teewad, waid temale selgitada töörahwa riikliku wõimu ja korra tähtsust, teda kaswatada kindla klassilise ilmawaate seisukohalt käesolewaid sündmusi hindama ja talle ära näidata, et sotsialismi kõrgeid püüdeid on wõimalik ainult pärast töörahwa kindlat wõitu maksma panna.

Ar. W.

Eesti Tööraha Ülikooli tehnika osakonna ülesanded.

A. Kutti.

Praegusel poliitsel ajajärgul, kus Wene-maa riigivalitsus tööraha nõukogude käes on, kus nõukogudesse igaüks tööline võib liikmeks walitud saada, millega ühtlasi ta peale kohustus langeb ühiskonna elu sel ehk teisel alal juhtida, on tööraha seisukord iseäranis raske ja wastutusrikas. Juhtiw tegewus ühiskondlises elus toob tööraha esitajatele, kes wastutawail kohtil töötawad, niisugusid küsimusi päewakorrale, mis kuni wiimase ajani neile wõrad oliwad. Oli ju tsaari walitsuse poliitika Wenemaal tuntud selle poolest, et ta igal wiisil ära tõrjus rahwa hulkadest hariduse ja teaduse, iseäranis aga niisugused teadmised, mis tarwilikud on ühiskondlise elu korraldusest arusaamiseks.

On ju teada, et see ehk teine korraldus riigis ainult siis võib ajakohaselt töötada, kui tema üksikud asutused nende kohalikkudes piirides õiete talitawad ja alati kokkukõlas on teiste omasuguste korraldustega ja muide asutustega riigis. Siin tuleb tihti ilmsiks, et määrus, mis isiklisest seisukohast waadates asjakohane paisatab olewat, üleüldistes tingimistes läbiwiidaw pole, ehk määrus, mis kohastele oludele näib wastawat, üleüldises korralduses segadust võib sünnitada. Sellepärast pole paljast arukusest weel küllalt, et ühiskonnas juhtiwil kohal töötada: on weel waja teadmisi, mis wõimaldaks selge pildi omandamise sellest, kuidas mitmesugused riiklised korraldused töötawad ja kuidas nad teiste asutustega seotud on.

Tööstusettewõtteis on samasugune lugu. Kui tööliste kontroll ettewõtte üle õieti talitab, siis on ta muidugi töörahwale kasulik. Et aga õieti wõiks tööraha huwisid hinnata, selleks on tarwilik, et isikud, kes kontrolli teostawad, tunneksid, mitte üksi käesolewa ettewõtte tegewuse põhjusemõttelikkude ja üksikasjalisi külgi, waid kes näeks õieti selle ettewõtte suhet teistele, tema toiflushallikaid, tema tähtsust üleüldises tööstusettewõtte wõrgus. Kui tööliste kontroll soowitawaid tagajärgi mõnes kohas pole andnud, siis tuleb see sellest, et seal tööliste esitajail eelnimetatud asjadest arusaamist tarwilisel määral ei ole. Kontrolli waliti küll arukamad töölised, kuid ka siin ei saa palja arukusega weel

ülesandest jagu. Waja on teadmisi mitmesugustelt eri aladelt.

Mitte üksi juhtiwail isikuil ja ametnikkuil pole waja erilisi teadmisi. Juba seda silmas pidades, et igal tööraha liikmel on õigus walitud saada igasuguse ameti peale, peab tunnistama, et igal töölisel peab tarwiline osa ettevalmistust, kogu asjakohaseid teadmisi, olema. Peale selle on arusaadaw, et töörahas ei suuda mitte walitsust oma käes pidada, kui ta pimesilmi usaldama jääb oma esitajaid mitmesugustes asutustes. Töörahas peab kogu aeg tegewalt mõjuma riigi apparadi peale, siis käib see alati õiget rada, siis ei wäärata ka teelt need isikud, kes on walitud juhtiwale kohtile. Et töörahas oma mõju wõiks awaldada riigi elus, selleks peab igal kodanikul nii palju teadmisi olema, et ta suudaks riigi asutuste tegewusest aru saada. Igaüks peab teadma, mida teatud asutuselt võib nõuda ja mida ei wõi. Ta peab oskama hinnata, kas ametnik ühel ehk teisel juhtumisel õieti oma kohut täidab. Iga ühiskonna liige peab nõudma teistelt nende kohuste täitmist, ja peab teistele õiguse jätmata, sedasama ka temalt eneselt nõuda. Et isik mis nõudmistest õiglane, ja ühtlasi seega kindel wõiks olla, peab tal olema tarwilik osa teadmisi ühiskondlise elu korralduse kohta, mis sisaldawad eneses ka erilisi, tehnilisi teadmisi.

Eelmistest ridadest selgub, et on waja juhtida rahwahulkadesse muu seas teadmisi, mis kannaks täitsa erilist laadi, mis käsitaks tehnilist sisseseadet riiklistes, ühiskondlistes ja tööstusasutustes. Seda ülesannet peaks täitma tehnika osakonnad tööraha ülikoolide juures. Sellepärast oleks tarwilik tehnika osakonna awamine ka Peterburi Eesti Tööraha Ülikooli juures. Selle osakonna tulewase töökawa kohta tahaks meie selles kirjatöös mõned mõtted awaldada, mis ehk wõiks lõpuliku töökawa wäljakujunemise juures wäikest kasu tuua.

Tööraha ülikooli juures asutatava tehnika osakonna ülesandeks oleks teadmisi anda kuulajajale tehnilisest korraldusest riiklistes ja ühiskondlistes asutustes ja tööstusettewõttes. Selle all oleks mõeldud mitte üksi masinate tehnika, nagu see

meile raudteedel ja wabrikutes kõige pealt silma paistab, waid niisama ka mitmesuguste operatsioonide tehniline korraldus, mis silmapaistwamal kohal on postiasjanduses. Mitmesuguste tehnika arude põhjalik äraõppimine, elukutseliste tehnikuste ettewalmistamine, poleks mitte Töörahw Ülikooli tehnika osakonna siht. Selle jaoks peaks olema kutsekoolid, kuhu need isikud astuda wõiksid, kellel asja wastu sügawam huwitus on. Tehnika osakond peaks andma oma kuulajaile tehnilisi teadmisi ülewaatlikus kokkuwõttes, püüdes saawutada pilti üldisest kokkukõlast käsitawas asjas, kõrwale jättes üksikute funktsioonide äraõppimist, mis ühes ehk teises asutuses tarwilikud on. Kui kellegil kuulajaist peaks soow olema üksikuid talitusi ära õppida, mis mõningais asutustes waldawal kohal on, näit. telegrahweerimist, siis tuleks selle jaoks tarwilikud klassid sisse seada, kus õpetatakse neid talitusi ja ka eelteadmisi nende omandamiseks.

Meil oleks esialgu raske lõpulikult ära määrata, missugused õpeained Tehnika Osakonna töökawasse peaks üles wõtma. Kui osakond juba tööle hakkab, siis selgub kindlamalt, kuhu poole kalduwad kuulajate huwid ja selle järele tuleks uusi aineid üles wõtta ja wanade kawasid korraldada. Esialgne töökawa peaks olema selle tõttu rõhkem otsiwat laadi: kuulajad ja ettekandjad peaks siin üksteist tundma õppima. Sellepärast wõiks esialgu ettekantaw materjaal mitmekesine olla, olgugi, et ta seega ühtlasi ka pealiskaudne oleks. Aega mööda kujuneks siis põhjalikumad kursused üksikute ainete üle loomulikult teel, kuulajate huwide ja aja nõuete kohaselt. Sarnast rada tuleks tehnika osakonnal käia ka tehnilistel põhjustel, sest lühikese aja jooksul, mil osakond töötama tahab hakata, poleks wõimalik ei õpeabinõusid muretseda, ei kohaseid lektorisi leida, et üksikasjalisi aineid üleswõtta. Kui aga siiski juba alguses peaks korda minema üksikuid aineid käsitusele wõtta, siis oleks wist küll kohane neist niisugused walida, mille tundmine töörahwale praegusel silmapilgul iseäranis tarwilik on. Tehnilised abinõud, mille abil ühiskond praegusel ajal läbikäimist ja teadete saatmist korraldab, kuulaks kahtlemata sarnaste ainete hulka ja sellepärast oleks waja tehnika osakonna töökawasse juba algusest peale üleswõtta teede, posti, telegrahwi ja telefoni asjandus. Küsimused, mille peale nende ainete käsitusel peatõhku tuleks panna, oleks meie arwates:

asutuste tehniline sisseseade, nende eksploateerimise tehnika ja administratiwiline korraldus. Kõige laialisem neist ainetest oleks muidugi teede asjandus, milles eraldi raudtee asjandus oma mitmekesiste tehniliste abinõudega wäga koguka pildi sünnitab. Kõiki nimetatud asutusi tuleks waadelda meie kodumaa oludes, kus juures raud-, wee- ja maanteede kaarti õppimine muu seas kaasas käia wõiks, mis kuulajaile wististe huwitust pakuks.

Waewalt oleks esialgu wõimalik Tehnika osakonnas tööstustehnikat õpekawasse üles wõtta, kuid edaspidi peaks see tingimata päewakorrale tulema. Töörahw ringkondi huwitawad iseäranis töötehnika küsimused, mis neil juba igapäewase tege wuse kaudu osalt tuttawad on ja mille kohta wist paljudel selgitust ootawaid küsimusi on tekkinud. Tutwustamine elektri- ja nafta mootoridega, auru masinatega ja turbiinidega, elektri juhtimise tehnikaga ja elektri keskjaamadega — oleks tehnika osakonnas wist küll kõige tänuulikum ülesanne ja wõidak rohkeste kuulajaid. Nende ainete käsitamine tuleks esimesel wõimalusel sisse seadida.

Wist peab ka edaspidiseks jääma õpeaine, mist eestlasele ei wõi mittehuwitaw olla, olgu ta tööline wõi talupoeg: see on põllumajandus. Peale selle on sel ainel praegusel silmapilgul suur poliitiline tähtsus ja tema üleswõtmine tehnika osakonnas oleks üks hädalisematest ülesannetest, mis lähemal ajal täita on.

Et eespool nimetatud õpeainete õpetamist korralikult sisse seada, selleks oleks waja palju waimlist ja ainelist jõudu. Korraga täies hoos, eeskujuliku korralduse ja sisseseadega Tehnika osakonda käima panna oleks wäga raske ülesanne, mis isegi rohke rahalise warustuse ja waimliste jõudude juures praegustes tingimistes üle jõu käiks. Nagu iga algatus, wõiks ka Tehnika osakond esialgu puudulik olla, kuid ta peaks siiski töötama hakkama nende wõimalustega, mis tal on. Edaspidi, ajajooksul, täieneks osakond teatud piirides. Piiride küsimus oleks ka üks huwitawaist küsimustest, mille kohta tulewasel tehnika osakonnal peaks selge ettekujutus olema, et edukalt töötada. Wõib olla, ja wist on see nii, et edaspidi terve rida teadusi töökawasse üles wõtta tuleks, mis ülewalpool puuduwad, kuid nende walik peaks olema muidugi plaanikindel. Töörahw Ülikool peaks andma wõimaluse oma kuulajatele süweneda üksikuisse teaduse waldadesse, ja selleks peaksid töökawas olema põhja-

likud kursused kindlates õpeainetes; teisest küljest, Ülikool peaks olema töörahwa aateline tseentrum ja seega elaw organism, mis kord maksma pandud programmi piiridesse mitte kiwineda ei wõiks: ta peaks igal äjajärgul wastama töörahwa ideaalidele, temas peaks nad elama ja are-

nema. Ideaalid muutuwad ja seega ühes käima peaks ka muudatused töörahwa ülikooli tegewuses. Põhjalikud eeskawad ja nimetatud muudatused on asjad, mis mitte ei ole tingimata kokkukõlas, ja seda peaks silmas pidama ka tehnika osakond juba algusest peale.

Õhtu Proletkultis.

Sõnal „Proletkult“ on pealinna tööliste seas iseäranis lugupeetaw tähendus. Iseenesest on see sõna päris ilmsüüta ja tähendab lühendatud, nagu see sõja ja rewolutsiooni ajal wiisiks läks, proletarlase kultuuri.

Proletarlasel — töölisel — oma kultuur! See näib päris arusaamata ja isegi wõimata olewat neile, kes kodanlise kultuuriga ihu ja hingega seotud, selles ainsat kultuuri wäljendust nähes ja kel waba mõttelend puudub end waimliselt kaugemasse tulewikku heita.

Proletkult on tööliste oktoabri kuu rewolutsiooni tagajärjel tekkinud ja tahab neid waimlisi wõitlusi ja hinge piine wäljendada, mis töölise sisemises elus ja hinges kapitalistiline ilmakord ja wale kõlblus sünnitab ja mis seni nähtawale tuli poliitilise ja klassi wõitlusena.

Kunst, üks kõik missugune, kas draamatiline, muusik ehk maalikunst on see, mis üksiku inimese hinge awaldusi püüab laiemale ringile käesolewate abinõudega ette kanda ja pealtwaatajate ehk kuulajate psühikas ettekandjaga ühist meeolelu luua, millel suur kaswataw ja klassiliselt ühendaw tähtsus ei puudu.

Kodanline kunst toob harilikult suurte wõimumeeste, nagu kuningate, würstide, wäejuhatajate hinge liigutusi ehk haiglasti wäljasurewaid karakterisi esile, mille tagajärjel meie oleme harjunud ainult nende üleelamistest omale eeskujusi looma. Mõnikord harwa wilksatab kellegi kirjaniku juures ka lihtne surelik harilik linna kodanlane, kuna töölise iseloomu kirjeldused tulewad nii harwa ette, et nad kodanlises kirjanduses „uusi epoheid“ sünnitawad, nagu see M. Gorki töödega juhtus.

Meil puuduwad tõetruud tööliste hingeawalduste kirjeldused, meil puudub kirjandus, mis tööliste sisemist elu ja tema suuri üleelamisi wäljendaks, mis wiimasel ajal, kus tööline suure Weneriigi walitseja, paratamata igas töölisel maad leiawad ja

end uute tundmuste, mõtete ja elutarwiduste nõuetena awaldawad. Oktobri kuul wõttis ta oma kätte töörahwa kultuuri loomise, mis oma kunstilise wäärtuse poolest kodanliste omast maha ei järe, kuid oma ilmawaate ja puhtade püüete poolest kaugelt temast üle käib.

Selle uue tõuswa kultuuri alusel tahab tööline wana kõdunenud kultuuri ümber luua ja sotsialistliku kunsti maksma panna.

Täna tööliste õhtule Proletkultu uhkesse lossi sattudes, waldas mind kõige pealt omapärane worm, milles proletarlase kunst end awaldas.

Puuduwad näitelawal harilikud maastiku ja linna dekoratsioonid, mis kodanlaste armast pesa kujutawad, puudub kunstlik wäljaastumise etikett näitelawa tegelastel, ei paista silma magusad muiged nende näol ja alandawad kumardused. Iseteadew tööline ei lähe säherduste odawuste ja alanduste peale wälja! Tema moraal on kõrgem, kui et seda silmapilgse kiidu eest müügile panna.

Näitelawa kujutab uuemas kunsti stiilis walukambrit, mille tagasein tulesse ära kaob ju kus raud masina osad laiali laotatud, keset näitelawa seisab tööline wäsara peale toetades käiksed üles käänatud, nahk põll ees. Ta deklameerib. Tundub, nagu ei istuks etendustel, wald oleksid tõsise sündmuse osaline, nii tõelikult kostawad energialise töölise häälde oma elust, mida ta kõige raskuste peale waatamata ei sajata, waid uusi sihta julgelt üles seab.

Kõigi läbi elatud raskuste peale waatamata käib punase lõngana ta mõtetest läbi: meie langeme ilma kallale ja loome tema teiseks. Julge mõte, mille peale ainult terve kõlblusega inimene tuleb. Ja tööline elab ainult tulewiku lootustega, need on tõukejõud, mis sunniwad teda eluraskustes edasi rühkima.

„Punane nurk“, mis mõnusat tööliste stiliseeritud tuba kujutab, kirjeldab wõitlust töölise hinges olewa kahe inimese

wahel: üks tahab kena ja sümpaatlise naise juures punases nurgas mõnusat kodanlist elu elada, teine kutsub wälja töörahwa wõitlusele. Raskede ja suurte hinge wõitluste järele, kord naisele töötust andes, tema juure jääda, kord ideedest wõidetud, temast lahti öeldes, wõidab lõpuks, internatsionaali helisid kuuldes, terast süda, ta lahkuw naisest ja läheb seltsimeeste sekka. Kohuse tunne ja sügaw ning kindel moraal wõidab.

Tüki sisu waldas waatajaid, kes hinge wõitluste liigutust tähele panid. Effekti suurendas punane wärwiline dekoratsioon, punane nurk, ja kulsside tagune laul, kus tööliste laulude helid kaugelt waatajate juure kostsid.

Niisama huwitaw oli kollektiivne lugemine, millest lapsed ja täiskaswanud osa wõtsid ja mis K. Marxile, Punasele lipule,

Proletariaadele olid pühendatud. Kollektiivse lugemise wiis awaldas suurt mõju.

Hästi ja idee kohaselt dekoreeritud olid koori ja solistide laulud, kuid siin puudus uutel kompositsioonidel algupäralikkus ja wäljendamise jõud, mis teistel kunsti aladel nii järsult silma paistab. Helikunst nõuab suurt ainet, et harilikust kodanlisest kunstist wälja pääseda.

Koju minnes, tundsin, et olin paar tundi iseäralises ilmas wiibinud, kus oma pärsed iseloomud, mõtted ja kõlblus aset leidnud, mis tunnistust annawad, et töörahwa suur oktobri kuu rewolutsioon pole ainult poliitika wõimu küsimus, waid töörahwa elu ja ilma uueks loomise katse, mis uuel õigluse, tõe ja ilu arusaamisel põhjeneb.

24. V. 18.

Ar. W.

Eesti kool kodumaal ja asundustes.*)

W. Buck.

I.

Kui eestlased Balti sakslaste pärisorjades olid, ei olnud Eestis kooliküsimust. Siin oli ainult palwekool, s. o. orjakaswatus, mille töökawa mõisaherralt saadi ja kirikherra kaudu ellu wiidi. Eestlaste osa selles asutuses oli sõnakuulmine ja kulkandmine.

Priiuse tulekul kerkib kool rahwuslise küsimusena päewakorrale ja saab tükaks tüliõunaks, mis orjameelsete rahwameeste kätewahel seda tumedamaks ja plekilisemaks muutub, mida rohkem temast kõneldatakse.

Üksainus näitus maalib meile Eesti kooli saatusest ajalooliku pildi.

See on „Eesti Aleksander“. Wabastaja-keisri elawaks ausambaks — hakati Eestis Aleksandri kooli asutama. Asutati kümned keskseltsid, korraldati sajad koolikomisjonid, täideti kogu Eesti suurte lootusteda, korjati waeselt rahwalt sadatuhat rubla kokku, tehti korjandusekihitust rahwahariduse nimel Eesti kultura tulewiku heaks, kõneldi esimeset keskkoolist, — aga lõppude lõpuks löödi Põltsamaal Eesti esimese keskkooli alusmüüridele gorodskoi**) wahtwärg üles, ja kui Krimmi Kuntaugani kui esimese Eesti mõisa ostmise, milles Alekstrandri kooli kassa oma kurb-

naljakat osa etendas, siia sisse arwame, siis on Eesti kodanluse esimene ja suurem ettawõte algusest otsani arusaadaw.

Kudas orjaegset palwekooli rahwakooliks muuta, selle küsimusega ei teinud kodanlus tegemist. Aleksandri kooli ülemaaline kihutus ei aratanud rahwast waimlistele ega poliitikalistele nõuetele. See oli kihutus truualamluse ja waikiwa kannatuse kasuks. See rahustamisekihitus, mida „wabastatud orjarahwa“ hulgas põhjaliku korralduse ja hoolega tehti, sai nurgakiwiks Eesti kodanlusele waimuelule, iseäranis Eesti koolile. Alusmüür, mis sihukestest kiwidest tehtud, ei kannu kuigi kõrget ehitust. Eesti kool ei tõusnud selle kõrguseni, kus ta rahwa waimliste püüetega ühinedes nende koondajaks ja wõrsutajaks oleks saanud, waimliseks kaitsewalliks tõustes majanduslisele ja poliitikalisele wõitlusele kawakindlust, püsiwust ja wisadust oleks annud.

Küsimuse rahwalikku, proletarlist külge koguni puudutamata jättes, näeme siin, et Eesti tõusikud „omaeneste“ kodanlisi huwi wäga wiltsalt on kaitsnud.

Läti kodanlus ei tarwitanud oma esimest priiust sihukeseks kihituseks kui Eesti Aleksandri kooli-lugu oli. Priiuse tulekul, kus Lätis klassiwahed alles samasuguse katte all peitusid kui Eestiski, ei kerkinud seal iseäralist kodanlist kesk-

*) Autori soovil on kirjawiis muutmata.

**) Городское училище — linna-kool.

kooli päewakorrale, esimesed koolimured liikusid algkooli, s. o. wallakooli korraldamises. Rahwakooli seisukord paranes jõudsalt ja Lätimaad wõidi hiljem waimlises järjes Soomega wõrrelda; Läti kirjandus tõusis juba 19. aastasaja teisel poolel kõrguseastmeni, kuhu Eesti kirjan-20. aastasaja järele ei jõua. Ja 1905. aastal, kus Riia töölised rewolutsionis tähtsat osa etendasid, tõusis ka Läti kodanlus emakeelse kooli ja teiste rahvusliste huwide kaitseks üles. Umbes pooled Läti kooliõpetajatest olid tõsised demokradid. Nii piidid 1906. a. Läti kooliõpetajatest ligi 40% ametist lahkuma, wäljamaale põgenema ehk wangikotta minema. — Eesti kooliõpetajatest kannatas umbes 50% ja needki ei leidnud kodanluse poolt kaitset, waid äraandmist.

Eesti talunikud, kelle käes wallawalitus oli, ei pidanud wallakoolist lugu; koolikulud on wäiksed, koolimajad wilet-
sad; õpilased waewlewad terwisewastates ruumides, õpetajad nälgiwad 10—15 rubla-
lise kuupalga juures; õpeabinõud on puu-
dulikud. . . See on 19. aastasaja Eesti koolilugu.

Priius tuli Eestimaa 1816—1820. Nii on nüüd see priius 100 aastat wana, niisama wana on Eesti kool.

Ja kes on selle sajaastase waeselapse eest hoolt kannud?

Saksa parunid waidlesid Wene ministritega — kudas oleks kasulikumi Eesti koolis politikat ajada, Saksa wõi Wene keeles. Ja waidlus, mis aastasaja algul algas, lõppes 80. aastates sellega, et jumalalawalwete jaoks Eesti keel, keisripalwete jaoks Wene keel kindlaks määrati. Saksa keel ei tunginud Eesti koolis läbi, seda paremine aga Saksa politik.

Eesti tõusikud on selle sajaastase kooli saatuse peale alati külmalt waadanud. Peale mõne üksiku, tunnistasid esimesed Eesti haritlased endid sakslasteks, häbenesid Eesti nime, keelt ja kirjandust. Esimesed Eesti kodanlased, keda õigusega kadaksasteks nimetati, wõtsid kodukeeleks Saksa keele ja kaswatasid endi lapsi Saksa waimus. Neile ei olnud Eesti kooli waja.

Aastasaja teisel poolel, kus kodanlus jõudsamalt wõrsuma hakkab, otsib ta oma lastele haridust kihelkonna-koolis, õigem kõstrikkoolis ja warsti läheb kodanline kooliküsimus täielikult maalt linna.

Eesti gümnasiumide lugu on kõrwaline peatükk Eesti kooli ajaloo. Elulist pinda neil wäidetel ei ole. Eesti tõusikute po-

jad, kes haridust ameti pärast otsiwad, õpiwad alati kroonu koolides, sest neil koolidel on „õigused“, mida Eesti kesk-koolidele ei antud. Eesti „gümnasium“ jäi algusest peale Eesti tütarlaste ülikooliks, millest läbi käies mõned wäiksed majapidamise-kursused ära kuulati, et lõpude lõpuks Eesti ohwitseri, adwokadi ehk tohtriga abiellu astuda. Naisõpilased, kes endid ameti wastu walmistades Eesti gümnasiumi läinud, märkawad, et see õpeasutus neile kohane ei ole ja lähewad siit keskmistest ehk wiimastest klassidest teistesse koolidesse.

Kokku wõttes saame Eestimaa kooli ajaloo waga tumeda pildi. Kus me üle-
uldise rahwakooli arenemist otsime, kus linnuprii rahwas weel klassiwoitlusest mingi selgeid märkisi ei awalda, kerkib ootamata Eesti kooliloo klassiwahe, mis „Eesti Aleksandri kooli“ tragöödiast — „Eesti tütarlaste gümnasiumi“ komöödiani wiib. See asutus, mis rahwakooliks pidi arenema, jäi saatuse sunnil arenemataks terwe aastasaja jooksul. See „rahwakool“ töötab Eesti õpekeelega 1820—1880 a., kuid sel ajajärgul ei ole Eesti õperaamatuid, kooli-kirjanduse aset täidab kirikukirjandus ja lugemiseraamatuks on kuningas Dawida laulu-
raamat. Siit peale ilmuwad enam wähem ajakohased Eesti õperaamatud ja lugemise-
raamatud, aga siit peale saab õpekeeleks wõõras keel, mis rahwakooli tuubikooliks teeb ja teda wana palwekooli seisukorras kinni hoiab. Wenemaa nõukogude-wabariiki wabastas selle kooli kiriklik-kodanli-
sest pärisorjusest ja kuulutas teda 1917 a. lõpul ametlikult wabaks rahwakooliks. Aga juba webruaris 1918 a. langeb Eestimaa rahwakool Saksa isewalitsuse all wana palwekooli seisukorda tagasi, kuna küsimus tekib, kas õpekeeleks Eesti wõi Sakse keel saab.

Aprillikuus 1918 a. panti kõik Eest maa koolid kinni, sest sakslased olid teateid saanud, nagu aetaks koolides politikat. Koolid seisid nädal aega — kuna salakuul-
lamist organiseriti ja Eesti kodanlased „ausõna“ andsid, et nemad „endi“ kooli-
des politikat ajada ei lubawatki. Siis algas koolitöö uueste linnas ja maal, kuid kan-
ges palwewaimus. Ametlikud käsikirjad tuletasid mitmel korral koolidele meelde, et nõukogu dekret usuõpetuse keelu asjus maksew ei ole.

See on Eestimaa kooli ajalugu tema põhijoontes. Üksiasjalist kirjeldust, mis suured raamatud wälja teeks, wõib lugeja enesele ette kujutada.

Waestes oludes sündis see kool Saksa priiuse tulekul, waesed on selle kooli elu-päewad nüüd, kus Saksa kodanlased Eesti kodanlusele teist korda priiust toowad.

See on Eesti kooli ajaloo tumedam osa. Walgemat, rõõmsamat külge esitab Wenemaa Eesti asunduste rahwakooli ajalugu.

Eesti rahwas sai priiks. Kuid see priius ei tähendanud muud, kui et päris-orjus teo-orjuseks muutus. Ilma maata ei saanud rahwas elada. Aga mõisnik andis maad ainult orjuse eest. — Üks osa rahwast leppis nüüd orjusega, teine osa otsis pääsmist wäljarändamises.

Esiti oli wäljarändamine takistatud, paiguti koguni keelatud, wõimata'ks tehtud. 1820—1830 a. pääses prii rahwas ainult kodumaa linnadesse, kus Saksa aktionärid töökodasi asutades kurnama hakasid neid eestlasi, kes Saksa mõisniku küüsisist lahti rabelnud. Kuid wäljarändamine ei wõinud enam kauaks keelatud olla. Ehk küll esimesed wäljarändajad kodumaa piiril kinni püüti, juhid ära tapeti ja teised weriste peadega „kodu“ saadeti, nägid her-rad warsti, et seda liikumist maha suruda ei saa, hoolimata sellest, et Peterburi ministrid selles asjas parunisi toetasid.

Prii rahwas murdis piiri lahti ja 1831—50 a. woolas arwamata hulk eestlasi Wenemaale.

Aastasaja teisel poolel, kui Eestimaa linnad perekaks olid muutunud ja põllusaaduste hinnad turul tõusid, häwitasid mõisnikud palju külasi ära, nende maade peal karjamõisaid asutades. Nüüd läks jälle palju teo-orje, kes moonakapõlwe põlgasid, Wenemaale.

Kolmandaks wäljarändamise hooajaks sai 19. aastasaja lõpp. Suuremat hulka ajas ikkagi majandusline kitsikus, kuna mõned ka waimlistel põhjustel kodumaalt lahkusid. Sest kodumaa Eesti-Saksa „seltskond“ oli paljudele kannatamata igaw ja tämblane. Ärksamad rahwaliikmed pidasid Wenemaa puustust ja põlist metsa paremaks kui kulturalist kodumaad.

Neljas wäljarändamise hoog algab 1906. aasta weresaunaga, kus ärksamad talupopsid, mõisatõõlised, kantnikud, rentnikud, ja poliitikalisel kahtlased haritlased Balti põlisest orjakojast põgenewad.

Eesti asundustes, mis Wenemaal 19. aastasaja algust siimaani tekinud, elab praegu umbes pool miljoni inimest.

Umkautse teadete järele elas wiimase ajani linna-asundustes 180, maa-asundustes 320 tuhat. Europa sõja ajal ja wi-

maste kodumaa sündmuste tõttu näib linna-asundustes see arw kaswawat. Teda wõiks 1918 a. suwel 200.000 peale lugeda.

Riigiosade järele tuleb: Peterburi ja Pihkwamaa ühes linnadega 200.000; kubermangudes Twerist Wologdani ja Soomes 60.000; Lõuna-Wenemaal, Krimmis, Kaukasias ja Tagakaspias 150.000, kuna ülejääw arw Siberi kohta käib.

II.

1. Maa-asundused.

Rahwakool, mis kodumaal tulewiku asjaks jäi, oli asunduses kättesaadaw. Ja mitte ainult suurtes, waid ka wäikestes asundustes — asumise esimestel aastatel. Kui kümme ehk paarkümmend perekonda kuski Wenemaa metsas, raendikus ehk stepis peatama jäädes, esimesel suwel telkides ja mullaonnides elades põllutööd algas, tõusis kooli küsimus päewakorrale ja sai edasilükkamata asjaks. Kõigil asujatel ei olnud weel elumaja katuse all, kui juba koolimaja ehitamine algas. Iga pere tunnistas kooli wadjadust ja kandis kulu, küsimata, kas tal last kooli saata on ehk ei. Kool sai algusest peale wõrdlemata parema seisukoha kui kodumaal. Mida pealinn riigile, seda kool asundusele. Sest kui koolis juba õpetus wõis algada, siis tekis kooli juures lühike-aja jooksul raamatukogu, laulukoor ja teised asutused, mida waimlised nõuded ellu kutsunud. Kool ei olnud ainult waimline, waid ka poliitikaline ja majandusline keskkoht. Asuküla oli Wene suures wallas autonomline üksus, kus esialgu kooliõpetaja külakirjutaja kohuseid täitis, kuna asundus kaswas, kirjutaja palkas ja „wallamaja“ ehitas.

Peab küll tunnistama, et mitmesugused kõrwalised tööd kooliõpetajat koolitöös takistasid, kuid sellest hoolimata oli see kool esimesest päewast peale parem rahwakool kui kodumaa palwekool.

Asunduse kool on waba rahwakool. Kool seisab asunduse rahwakogu woli all. Kirikherra ei saa siin koolile mingi kohustust peale panna, kooliinspektor ei saa kooliõpetajat ametist lahti lasta, kuna aga kodumaal need isandad seda kõike wõiwad. Need suured saksad ilmuwad asunduses teenijatena, aga mitte wõimumeestena, nagu kodumaal. Asundus ei palu kooli awamiseks ega õpetaja walimiseks luba ega kinnitust. Siin aetakse asju teadandmise korras. Sellest tuligi, et kooliõpetajad, kes kirikherra ehk inspektori

kiusamisel kodumaalt lahkuma pidid, asundustes kooliametit võisid edasi pidada.

Suurem hulk asundusekooliisi on wallakooli tüüpuse eeskujul organiseeritud ja selleks on nad viimase ajani jäänud. Wahe oli ainult selles, et siin wenestuse poliitikat ega kiriklist surwet ei olnud. Asundusekool on emakeelne rahwakool, kus ülemus mitte sihiandjana, waid rewidendina ilmub.

Ajajooksul on paljud asundusekoolid semstwo ja ministeriumi poolt abiraha saades endi nimesi muutnud. Nii töötab asundusekool paigute semstwokooli, paigute üheklassilise ministeriumikooli nime all. Kuid see ei ole nende seestmist korraldust muutnud ega wabadust kitsendanud.

Kooliõpetaja haridus, kooli majandusline seisukord seisab asunduse edenemisega tasakaalus. Milleks asundus oma kooli on teinud, seda ta on. Wälise surwe mõjul ei ole siin midagi tehtud ega tegemata jäetud.

Sihuke oli Eesti kool kõigis maa-asundustes 19. aastasaja lõpuni, sihuke on ta weel praegu — sisekubermangude, Wologda ja Siberi uuemates asundustes kui ka Kaukasia mäeasundustes, kus asunikud perekondlisel wiisil, ilma palgalisteta endi põldu hariwad, kus asundused terawate klassi-wahedeni pole arenenud.

Samaras, Krimmi ja Kaukasia stepikülades kui ka Siberi ja sisemaa wane-mates asundustes loeme 20. aastasaja algul juba teist lehekülge.

Siin on asunikud kapitalistilise põllupidamiseni jõudnud. Neil on sajatiinulised talud, nad ei müü leiba naelaga, waid waguniga, nende maad hariwad palgatöölised ja nei' on sulaste jaoks lauda ja talli räästate all eriruumidki sisse seatud. Siin ei ole enam üleüldist demokraatlist keskohta, mida omal ajal igas asunduses nägime. Kool peegeldab siin hoopis teist elu.

Kodumaa eeskujul tekisid neis asundustes hariduseseltsi-koolid, „kõrgemad“ alguskoolid ja mõned stepiasundused said isegi Eesti tütarlaste gümnasiumiga maha.

Endine asundusekool jääb siin „waestekooliks“, mille kulusid suurasunikud ühetasasel kanda ei wõta. Ehk kus weel asundusekool tarwilist majanduslikku hoolekandmist leiabki, siis seda kurjem on tema waimline seisukord. Siin muutub kool poliitikaks. Kooliõpetaja muidugi suurniku rühma mõju alla, kaswatagu vähemate wendade lapsi palwe- ja orjawaimus ehk temaga tehakse sedasama, mis kodumaal kirikherrad ja inspektorid „iseseiswate“ kooliõpetajatega teewad.

2. Linna-asundused.

Siin on kaks ilma. Wäiksed Eesti asundused Wenemaa wäkelinnades ei saanud tsaari ajal oma seltsides ega ühisustes seda wabadust maitsta, mis maa-asundused, aga nende koolid võisid kaunis lahedalt töötada. Hoopis wiletsam oli Eesti kooli seisukord suurlinnades, näituseks Pihkwas, Peterburis ja Helsingis. Siin seisib asunduse kool kogudusewanemate ja kirikherra silma all. Siin arenes asundusekool piagi kodanliseks asutuseks ja proletarlastel jäi siin walida: lase oma lapsi kristlikkodanlises waimus kaswatada ehk jäta kool tarwitamata, kuna koguduseliikmena koolikulusi ikkagi peab kandma.

Helsingi ja Pihkwa asundusekool on nüüd seal, kus kodumaa Eesti kool. Peterburis aga ei ole tormiline politikaelu proletarlastele mahti annud rahwakooli kodanlusewangist wabastada.

* *

Mis oleks nüüd meie ligemad ülesanded ja kohustused Eesti asundusekooli küsimuses?

Linna-asundustes on kooli wabastamise küsimus päwakorral. Kuid siinsamas on ka nähtud, et see wabastamine praeguses rahwarewolutsionis eriküsimus ei ole. Ta oleneb sellest kudas klassiwoitlus areneb ja rewolutsion süweneb. Umbes niisama on lugu suurtes maa-asundustes, kus klassiwoitlus päewa pealt rahwa ja kodanluse wahekorda ei muuda, waid seda pikka-mööda arendab.

Kuid see on wäike osa Eesti asunduse koolidest. Maa-asundustes, kus kool wana-del demokratistel alustel seisab, on esimene jaam, kus töö algama peab. Ja see töö kannab sajakordset wilja. Maa-asunduse Eesti kooliga on lugu niisama kui Wene talurahwaga. Wene küla wana kommunismuse juured on weel terwed, ja see on suureks kasuks praegusele rewolutsionisele ümberehitusele.

Peame seda meeles, kui Eesti asunduste heaks midagi ette wõtame.

Asundusekool, mis algust peale rahwa waimliseks ja poliitiliseks keskkohaks olnud, saagu nüüd asunduse proletarlaste rewolutsioniliseks keskkohaks.

Muretseme ikka enam ja enam riiklist toetust asundusekoolile, juhime asundustesse rewolutsionilisi kooliõpetajaid, parandame nende majanduslist seisukorda, saadame asundustesse kõnepidajaid, kirjandust...

Külime kõigepealt need põllud täis, kus pind wastuwõtlik ja lõikus kindel.

Riia õpekonna walitsuse wiimased hingetõmbed.

Wõis arwata, et peale Riia õpekonna walitsuse likwideerimist Eesti Töörähwa Kooliwalitsuse poolt, nimetatud asutus oma tegewuse jäädawalt lõpetab, kuid tegelikult polnud asi nii. Eesti ja Läti kooliwalitsused wiisid õpekonna walitsuse asjaajamise raamatud ja arhiivid Tallinna ja Walka, maha jäid ainult tühjad seinad. Nende tühjade seinte wahel pidi weel kord hing sisse tulema, ehk küll paariks päewaks.

Weebruari kuul wõttis kodanlistes ringkondades laialt maad arwamine, et sakslased päästawad peagi Wenemaa ühes piiri-maadega enamlaste wõimust, mille sisse uskusid mitte üksi meie kodanlased vähemlastest alates kuni maaliitlase ni, waid ka Wene tsaari ametnikud Riia õpekonna walitsuses. Baltimaa kodanlust waldas kahekümnendate weebruari kuu päewade sees joowastaw rõõm ja lootus Saksa peatse päästmise sisse, mis puhul Saksa paruni ja Eesti kodanlase ega Wene ametniku wahel mingit wahet ei keeles ega meeles ei tuntud.

Nendel rõõmu päewadel, kus kodanluse hõiskamisel enam piiri polnud ja Tartu Nõukogude walitsuse esitajad linnast ära sõitsid, tulid wargselt osa õpekonna ametnikka kokku ringkonna inspektori Bukowitskiga ja kantselei juhataja Popowiga eesotsas ja otsustasid Riia õpekonna walitsuse uuesti Weneriigi ja Eestirähwa ülesehitamiseks awada. Prof. Grabar, kui ettewaatlik mees, tunnistas en-nast haiglaseks ja ei wõtnud tegelikult õpekonna kuraatori

kohused peale, kuid põhjusmõt-telikult oli ta sellega nõus ja usaldus asjaajamise Bukowitski ja Popowi kätte, kellest wiimane ülikoolis prof. Grabari juures teenib.

Ühel hommikul leitakse Tartu seminari ukse pealt: „Õpekonna walitsus“. Teatakse kõneleda, et seal märkus juures olnud, nagu oleks neile endistele ametnikkudele sisseminek kõwasti keelatud, kes õpekonna walitsuse likwideerimise ajal Läti ja Eesti töörahwa kooliwalitsuse liikmetele abiks olid.

Nagu teada läksid õpekonna walitsuse ametnikud oma wahel likwideerimise ajal lahku: ühed, Grabariga, Bukowitskiga ja Popowiga eesotsas, olid Nõukogude awalikud wastased, kuna teised ringkonna inspektori Kolesnikowiga erapooletu seisukoha omandasid Nõukogude walitsuse wastu ja aitasid tegelikult asju Eesti ja Läti kooliwalitsuste wahel jagada.

Mis see saladuslik „õpekonna walitsus“ tegi on meil teadmata, nii palju on kuulda, et ta ühele eragümnaasiumile andis luba deputaadi kutsumise asjus ja ostis kant-salei sisseadmiseks paberit, sulge, tinti jne. . . .

Kuid kodanlaste roosilised kujud lan-gesid peagi kokku: kolme päewase „walitsemise“ järele pandi päästjate-sakslaste poolt „õpekonna walitsus“ kinni ja Grabar, Bukowitski ning Popow ootawad uut päästjat, kes Eestis Wene elementi toetaks. Oma weebruari kuu kibedad waenlased ära unustades ja Wene töörähwa walitsu-sele ahastuses oma kurbtust kaebades, pööravad nad nüüd Wene töörähwa walitsuse poole, kuid sealt poolt on neil kõige vähem lootust abi saamiseks.

ARHIIV-
RAAMATUKOGU
H. LEOKE

Kool ja poliitika.

Meie ei salga, et kool poliitika asutus on. Meie püüame seda igal heal ja pahal juhtumisel toonitada ja rahwale selgitada, ära näidates, et kaswatuse ja teaduse peale wõib mitmest seisukohast waadata ja neid mitmeks otstarbeks tarwitada. Meie ei taha siin wariserlikkust kannatada, millega kodanlaste haritlased esinewad. Nemad

kuulutawad, laiu hulke pimestades, et tea-dus ja tema väljajagaja kool on erapooletud asutused, kus ainult teadusega ja kas-watusega, kui niisugustega, tegemist te-hakse. Milleks seda tehakse, mis jaoks teadust uuritakse, nende küsimiste peale wõlgnewad nemad wastuseid ja arusaadaw miks, see paljastaks nende töö ülesannet.

Nende ridade siht pole seda küsimust pikemalt käsitada, vaid ainult paari fakti ette tuua, mis asja iseenesest küllalt selgelt walgustawad, ilma et pikemaid arutusi juure lisada.

25. weebruaril, kui Eesti iseseiswus kodanlaste poolt Tallinnas wälja kuulutati ja seda kirikutes ette loeti, siis wiidi kõige pealt hommiku wara kell 9 (pidi ruttama, sest kodanlaste lepingu järele sakslastega kipusid wiimased kella 12 p. Tallinna) imestatud lapsed koolidest tühjadesse kirikutesse, kus neile manifest ette loeti ja seletati, et nüüdsest peale on Eesti jälle waba enamlaste hirmuwalitsusest ja lapsed woiwad wabalt usuõpetust õppida. Sellest ei olnud küllalt, Tallinna keskkooli direktorid, iseäranis aga naiskommertskooli juhataja, pidid kohuseks lastele seletada, kui hirmus ja kole see walitsus oli, mis nüüd walgekaartlaste ja

sakslaste jõul maalt wälja aeti, mille puhul tänu-jumalateenistused ära peeti, kus muu seas ära näidati, et töörahwa püüded kõlbluse, usu ja inimlikkuse wastandid on. Neid lapsi, kes Nõukogude walitsuse ajal usuõpetust ei õppinud, hirmutati põrgupiinadega ja inimesseitskonnast wäljaheitmisega, kui nad mitte aegsaste oma noort ära eksinud meelt ei paranda.

Keegi Tallinna kooli direktor pööras õpilapse poole, kes Nõukogu walitsuse liikme tütar, küsimisega: „Kas Sinu isa polegi weel sakslaste poolt üles poodud?“ On selles küsimises teadust wõi on selles küsimises kaswatawat? Wist üht ega teist ei ole, waid on ainult rõõmu taltsutamatast, mis poliitika kooli enesega kaasa tõi.

Lepime seekord nende näitustega ja mõtleme hästi järele, kas on kool ja poliitika kaks isesugust asja.

Hariduskroonika.

I. Haridustegelaste saatus.

— Eesti Töörahwa Kooliwalitsuse liikmed J. Mägi, J. Tauts ja Ar. Wallner on Peterburis ja jatkawad haridustööd Eesti rahwasajade Kommissariaadis, mille haridusosakonna juhatajaks on Ar. Wallner.

— Eesti Haridusnõukogu liikmed õpetajad A. Künnapuu, P. Kohtitski ja Joh. Lass on weebruari kuu sündmuste puhul Eestist lahkunud. Sms. Künnapuud otsiti Saksa wõimude ja walgekaartlaste poolt taga, kuid ei saadud kätte. Tema töötab praegu E. a. K. Haridusosakonnas Peterburis. Sms. Kohtitski langes Lihulas wangi ja wiidi Tallinna elewaatorisse, kus ta paari kuulise wangistuse järele Wenemaale saadeti. Praegu asub s. K. Samara kubermangus. Sms. Lass langes Tallinnas wangi ja peeti mai alguseni elewaatoris kinni. Sealt saadeti ta Wenemaale. Sms. Lass sõitis Siberi Narõmi maakonda.

— Eesti kooliõpetajate kongressi Täidesaatwa Komitee liige õpetaja Karl Kalep on Saksa rööwkäigu puhul oma asupaigast Järwa Madiselt Samara kubermangu emigreerinud.

— Kodumaalt lahkusid weebruari kuu sündmuste puhul järgmised seltsimehed. Eesti polgu end. ohwitser ja Saaremaa õpe-

taja N. Riuhkrand, keda E. polgu walged ametwennad kuu aega wangis pidasid. Sms. Riuhkrand asub praegu Permi kubermangus Solikamski linnas, kus ta Peterburi laste koloonias töötab.

Endine Saaremaa ja wiimasel ajal Tallinna õpetaja A. Verliin, Rakwere õpetaja Laast ja Pärnumaakonna õp. Raadik töötawad sm. Riuhkrandiga Solikamskis lastekoloonias.

Sl. Anna Leetsmann töötab Peterburis.

Wohnja õp. W. Buck töötab Peterburis „Edasi“ toimetuses.

— Rakwere maak. Järwekooli õpetajanna Aline Prei on wana wallawolikogu poolt oma „meelsuse“ pärast ametist lahti lastud.

— Wiljandi kooliõpetajad ja Nõukogude tegelased Meerits ja Lieberg on kinni wõetud ja arwatawasti Saksamaale wiidud.

— Tuhalaane wallast aeti wälja 12 enamlast, nende seas kooliõpetaja Laredi.

II. Eesti Töörahwa ülikool.

E. T. ülikooli lektoriteks on J. Anwelt, J. Mägi, J. Sihwer, D. Plau, J. Samp ja R. Kook ühiskonna teaduskonnas, Ar. Wall-

ner ja L. Schmidt loodusmatemaatika osakonnas, A. Kutti, J. Jürgenson ja E. Blum tehnika osakonnas.

Ülikooli juhatajaks on Ar. Wallner, tehnika osakonda juhatab ja korraldab A. Kutti. Ülikooli lektoriteks kawatsetakse kutsuda: ühiskonna teaduskonda H. Pöögelmann, loodusmatemaatika os. Jaan Depmann ja A. Nõmmik.

Ülikooli jaoks on kenad ruumid Fontanka ja Neewa kaldal, m. 2.

Õpetus sünnib 4 korda nädalas iga kord 3 tundi, õpemaks on kuus 3 rubla, selle peale vaatamata mitme aine peale üles kirjutatakse.

Ülikooli juure asutatakse eelkool, kus kirjutamist ja lugemist Wene ja Eesti keeles ja aritmetikat ning geomeetria õpetatakse.

Eelkooli õpetajateks on s. Buck ja s. Anna Leetsmann.

Maks on niisama nagu ülikoolis — 3 rubla kuus.

Ülesandmisi võetakse vastu iga päew ülikooli ruumides, Fontanka 2, k. 7—8 õ., Eesti asjade kommissariaadis, Teatralnaja uul. nr. 1 (Newski ääres) k. 10—4, Eesti kommunistlise partei keskkomitee ruumides, Fontanka 2, k. 11—1 hom. ja kell 6—8 õ.

III. Eesti Proletkult.

E. Proletkult asutati 25 mail. Oma lähemaks ülesandeks seadis ta Eesti töörahwa seas teadust ja kunsti laiali laotada, missuguse sihi saavutamiseks leiti kõige pealt tarviliku olevat E. a. kommissariaadi poolt asutatud E. T. ülikooli tööst tegelikult osa võtta.

Eesti tööliste teatri asutamise asjus astub Proletkult sellekohaseid samme Wene Proletkultiga, mille liige ta on.

Ajutiselt ajab asju wiieliikmeline eestseisus, mille esimees on J. Mägi, kirjatöötaja L. Schmidt, kassahoidja A. Kutti ja liikmeteks D. Plau ja A. Wallner.

E. Proletkult awas oma tegewuse terweria kõnedega, mis ülikooli toetuseks toime pannakse.

Proletkult asub E. Töörahwa ülikooli ruumides, Fontanka 2.

IV. Saksa haridustöö Eestis.

Sakslased pole suutnud senni koolipõllul midagi positiivset ära teha, ei ühtki parandust pole nad weel Eesti kooli elus läbi wiinud, ega püüdnudki seda teha. Nende lähem ülesanne on Eesti kooli sak-

sastada ja teda Saksa dressuuri-kaswatuse abinõuks teha. Jõudude puudusel on nad aga senni tagasihoidlikud ja ootawad, kuni Berliinist kohased kapralid kohale jõuawad. Balti sakslaste nõudmiste peale vaatamata on Saksa komandantuur ettevaatlik ja lükkab põhjaliku kooliuuenduse sügiseni edasi.

Imestust äratav aga naiwsus, milles end Saksa „dekreedid“ awaldawad, mille kohta näitusi leidub allpool kroonikas.

— Komandantuuri käsk Tallinnas ja Tartus: Studendi- ja kooliuniwormide kandmine on keelatud. Et aga riiet praegusel ajal wähe saada on, siis lubatakse need uniwormid, mütsid maha arwatud, mis weel olemas on, ära kanda; uniwormidelt on tarwis blangid (läikiwad) nõõbid, krae ja õladelt wärwilised riided ära wõtta. Peale selle on Wene kokardi awalik kandmine keelatud. Kes nende käskude vastu eksib, saab politsei poolt trahwitud. (Üheski riigis ei lange 10 a. koolipoiss kooli asjus politsei wõimude küssi, Eestis küll! Toim.)

— Tallinna linnakooli elu korraldamise eesotsas seisab praegu linna koolikollegium, mille juhatajaks kohalik raamatukaupmees Ströhm ja liikmeteks papp Hesse, papp Kentmann, papp Kapp, direkt. Bauer ja dir. Kann. See kollegium wast on alles asutus, seal wõib iga liige oma ainelise kasu eest wälja astuda, iseäranis esimene, kes esimesel kollegiumi koosolekul soowitas õpetajatele osta tema ladust raamatuid Wene keele uue õigekirjutamise äraõppimiseks. Hiljaks jäi pakkumisega! Kahe wiimase kohta kirjutab Eesti Päewaleht: „Tallinnas on „reaalpoliitikas“ tegewad linna kõhutõbiste haigemaja arst, suurte majade omanik J. Maasing, tütarlaste komertskooli direktor H. Bauer ja reaalkooli direktor N. Kann, kaks wiimast astusid hiljuti Saksa kooliameti liikmeteks. Et „reaalpoliitika“ mõisatega angeldamise kõrwal (N. Kann sahkerdab, kui koolitöö mahti annab, ka mõisatega) head sissetulekut annab, näitab linna koolijuhatajate palga eelarwe. Saksa linnawalitsus on kõigil kooliõpetajatel palkasid wähenandanud (ligi 50%), teiste seas ka koolijuhatajatel. Imelikul kombel on aga reaali- ja tütarlaste komertskoolis direktorite palgad peaaegu endised jäänud. Samal ajal kui Saksa koolinõunikudele Bauerile ja Kannile palk 6600 rbl. peale on jäetud, on teiste direktorite palk järgmine: poeglaste komerts-

kooli ja gümnaasiumi direktor J. Anussonile 4000 rbl., kunsttööstuse kooli direktoril W. Pätsil 3600 rbl., poeglaste kaubanduse kooli inspektoril J. Sihweril 3600 rubla. Võib olla, et aitab ka see kaasa, et N. Kann ja H. Bauer oma aruandeid koosolekul Saksa keeles annavad, kuna teised seda Eesti keeles teevad. Wiimase herra „reaalpoliitik“ läheb isegi nii kaugele, et ta linna komisjonide eestikeelseid kirjade peale saksakeelseid wastuseid saatma on hakanud.“

— Niisamasuguse musta ameti peal on Tartus leutenandi Merbitzi käsikuks „ise-iseiswa Eesti“ hariduse minister papp Peeter Põld ja E. Aule. Nad töötavad Tartu koolide inspektori juures asuwas komisjoni, mille ülesanne on Eesti koole uuesti Saksa palwemajadeks muuta.

— 13. märtsil teatas Tallinna linna ülemwalitseja oberst Berring, et linna keskkoolides õpemaks pooles aastal on kuni 5. klassini 80 r., wanemates klassides aga 100 rbl. Kerenskites. (Üle 100% kõrgendatud. Toim.)

Kawatsuses oli ka linna algkoolides maksu sisse seada, mis aga wiimasel silmapilgul enne wäljakuulutamist linna õpetajate wastuolemisel ära muudeti.

— Kõik Tartu keskkoolide direktorid olid 22. märtsil kokku kutsutud, kus neile sõjawäeülemus teatas, et koolides ei tohi ühtegi poliitilist ega rahwuslist propagandat teha, wastasel korral pannakse kool kinni.

— Tallinnas müüdi kauplustes wälja märtsi kuu algul kõik Saksa keele õperraamatud.

— Märtsi kuul keelas kindral Seckendorff ära tarwitamast kinodes linte wenekeelsete pealkirjadega, mis nooresoo kaswuse peala halwawalt mõjuwat.

— Seckendorffi päewakäsk: Armeewäeülemkomando määruse järele 7. IV. 1918 wõiwad kõik need koolid kohe õpetööd algada ja kuni Wene kooliaasta lõpuni jätkata, 1) kus Saksa keel õpekeeleks, 2) kus Eesti, Läti wõi Wene keel õpekeeleks, aga kus Saksa keelt wähemalt 6 tundi nädalas õpetatakse.

— Papp Kentmann nõudis teateid 19. aprilliks kõikide Tallinna erakoolide üle.

— Armeewäeülemkomando korraldusel peeti Tallinnas 19. apr.—19. maini 17 ettelugemist mitmesuguste ühiskonna, õigus-

lise, põlluasjanduse, kooli, mõtteteaduse, ajaloo jne. küsimuste üle, millest muu seas osa wõtsid Kerschesteiner ja Riehl.

— Uue Tallinna kooliameti palganormide kawa järele kärbitakse õpetajate palkasi 50—150%. Iseäranis suurt wahet tehakse mees- ja naisõpetaja wahel, wiimaste palka tuntawalt wähendades. Niisama pannakse rõhku palga asjus hariduse tsensuse peale.

— Koolitööde waheajal aprilli kuul koguti kõikisugu teateid koolide üle ja kooliõpetajate ning juhatajate meelsuse üle.

— Raamatukaupmees Ströhm teatas, et Saksa keel seatakse õpekeelena keskkoolidesse sisse, milleks peagi sellekohane asjatundja Berliinist Tallinna jõuab. Praegu on peaaegu igal pool Tallinna keskkoolides Eesti keel õpekeeleks.

— Enamlaste linnawalitsuse ajal Tallinnas sisse seatud soojad söögid lastele on nüüd ära jäetud. Lapsed peawad koolis nälgima ja Saksa keelt õppima.

— Tartus seati wanaaegne inspektorite kooli katsumine sisse. Politsei tungib jälle kooli.

— Raamatukaupleja Ströhm'i päewakäsk: kooliwalitsus palub kõiki wanemaid, kes laste kooliraha selle kooliaasta eest weel mitte maksnud ei ole, seda wiibimata teha, ja annab teada, et lapsed, kelle kooliraha maksmata, kooliaasta lõpul ilma tunnistuseta jääwad.

— Ülem-wäewalitseja krahw Kirchbachi päewakäsk: igal ühel, kes peale 10 aastat wana on ja okkupeeritud maakondades elab, peab tunnistus olema ja teda ikka oma juures kandma, kui maakonnast ehk elukohast eemale läheb.

— Eestimaa rahwaharidusselisi õhtukursuste õperei keelati Saksa wõimude poolt aprillis ära.

— Saaremaal algas 22. mail neljanädaline Saksa keele õpetus, mis rahwa kooliõpetajatele on määratud.

— Setumaal kawatsetakse Eesti keele koolid sisse seada, kus juures Saksa keel oleks peaõpeainena. Waesed setud, kes Wene ega Eesti keelt ei oska, nüüd peawad weel Saksa keelt õppima.

— Kooliwaheaeg Eestis on maal 15. maist kuni oktobri kuuni kindlaks määratud. Sel puhul, kui wiljakorjamine ei luba, wõib õpetöö algust ka edaspidiseks jätta.

— Linnades lõppes koolitöö maikuu keskel.

— Tallinna keskkoolides wõetakse sel kewadel uusi õpilasi ainult ettevalmistamise klassi, kuna teistesse klassidesse sügisel uutel tingimistel wastu wõetakse. Tingimised töötatakse mõnes Saksa ülemwalitsuses välja ja sihiwad Saksa õpekeele kooli wiimise peale. „Eesti Päew.“ soowitab wiimasel juhtumisel protestistreiki toime panna.

— Kooliõpetajate jaoks kawatsetakse suwel 2. kuulised Saksa keele kursused Tallinnas toime panna, missuguse tsensusega tulewikus wõib ametit pidada.

— 1. juulil lastakse kõik kooliõpetajad Tallinnas lahti ja hakatakse nende asemele ükshaawal uusi walima. Selleks ajaks on arwatawaste õpetajate ustawus ja meelsus teada.

— 3. aprillil peeti Tartus Saksa kooliõpetajate päew ära, kus iga üks järgmised teated A. Walterile ära andis: keskkooli õpilaste arw, kus õpetaja töötab, kui palju Saksa lapsi, kui palju muid, käesolewate Saksa õpetajate arw, kui wõimalik lühikese elukirjeldusega, haridusjärg ja õpeaine. Nende teadete waral seadakse materjal tulewase Saksa kooliwalitsemise asjus kokku, tähendab, need hrad ja preilid on siis sügisest peale koolide direktorid ja juhid.

— Tallinna linnapealik Schmidt teatas 1. mail, et kooliraamatute tarwitusele wõtmise ja trükkimise kohta jälle lubade süsteem sisse seatakse, milleks tulewad raamatud sellekohasele koolikomisjioonile läbiwaatamiseks sisse anda.

— Riias ewakueeritud linnagümnaasium, Winsiraisi kool ja teised lõpetasid 23. märtsil Tartus oma tegewuse. Arwatawaste sõidawad nad kohtade peale tagasi.

— 11. apr. peale pühi hakkasid Tallinna koolid jälle tööle. 6 Wene keele tunni asemel seati sellest päewast peale 4 tundi sisse, ülejäänud 2 tundi tarwitatakse Saksa keele peale. Usuõpetust õpetatakse kaks tundi nädalas.

— Eestimaa maakoosolekul 9. aprillil kinnitas Seckendorff: Eesti keel saab igal pool kaitstud. Tema waba tarwitamine Saksa keele kõrwal saab meie poolt kaitstud. Saksa keele õppimine koolides saab wastastikust läbikäimist ja arusaamist kergendama ja süwendama.

— Harjumaa Padise kloostriühendatud

wallad andsid Seckendorffile palwe ära Eestit Saksamaaga ühendada, kirikus ja koolis paludes Eesti keelt lubada tarwitada ja Eesti rahwuslisele ja kultuurilisele arenemisele heatahtlikult wastu tulla.

V. Kooli olud Eestis.

— Eestimaa Rahwaharidusseltsi õhtukursuste tegewus oli minewal aastal elaw. Esimesel poolelaastal wõttis neist osa 187 inimest, teisel aga 281 in. Kursustel oli 14 õpetusandjat.

— Tallinna hariduskomisjiooni poolt jaanuari kuul välja töötatud kesktehnikumi kawa tahab rühm eraisikuid elusse wiia.

— Tallinna Eesti rahwaülikooli kuulajate ankeet näitas, et kuulajad peawad tarwilikuks ettelugemistele järgnewaid läbi-rääkimisi ja trükitud konspekte ettelugemistest.

— Wändra kurtummade kool pühitseks läinud aastal 50-aastase kestwuse juubelit. 50 aasta jooksul on 252 kurtumma õpetust saanud. Läinud aastal oli koolis 48 last. Kulusid on 50 a. jooksul 300.000 r. olnud.

— 29. märtsil lõppesid eksamid Narwa merekoolis.

— Heinaste merekool kawatsetakse uuesti käima panna.

— Tallinna kesktehnika kool, kui Wene-maa õpeasutus, pandi 5. aprillil kinni. Wanemate klasside õpilased kutsutakse direktori Sitnikowi poolt Peterburi Nikolai tehnikumi haridust jätkama.

— Kõo põllutöö-kooli juhatajaks waliti H. Johani.

— Kaarli kogudus Tallinnas kawatseb sügisel emakeele kooli awada, milleks papp Kapp kutsub kogudust üles.

— Lihawõtte pühadeks lõpetas Tartu seminar oma 50-aastalist wenestamise tööd ja pani õpetuse alaliselt seisma.

VI. Hariduskirjanduse ülewaade.

Eesti ja Saksa lehed tegid wiimasel ajal õige sagedaste kooliküsimustega tege-mist. Wiimased walgustasid tulewiku kooli poliitika samme, teised rassisid sellele poliitikale tugewaste wastu. Ei üks ega teine poie sisuliselt haridusküsimusi arutanud, waid nad waidlesid ainult õpekeele tarwitamise asjus. Et harilikult meil ka sisuliselt kooliasju käsitakse, siis peab läinud — märtsi, aprilli ja mai — kuud selles mõttes nõrgalt esitatuks pidama.

— „Vossische Zeitung“ arutab pikalt Tartu ülikooli ja Eesti koolide saksastamist.

— „Dorpatzer Ztg.“ № 54, 1. V. kirjutab, Balti tulewikku arutades: „Ilma julguseta ja kindluseta jääb iga poliitika wiljata... Põhjuslause, et Saksa keel on riigi- ja asjaajamise keel, otsustab ära ka koolipoliitika käigu. Iseenesest on arusaadaw, et maal, kus Saksa keel riigi- ja asjaajamise keel on, ka kooliasjandus loomulikult saksakeelne peab olema. Milgi hinnal ei tohi põhjusemõtet ülesseada, et emakeel on õpetuse keel, sest see wiiks järjekult sinna, et ka kesk- ja ülikoolid wõiwad eesti- ja läti keelsed olla, mis kultuurliikude püüete lõhestamisele wiib ja maa kindlustusele ja üksusele peab kahjulikuks saama. Peab seda meelde tuletama, et lätlastel ja eestlastel pole iialgi puhas emakeelseid kesk- ja kõrgemaid koole olnud, waid nad olid kuni 1890. a. saksakeelsed, pärast seda aga wenekeelsed. Kui 1907. a. lätlastele ja eestlastele anti luba emakeelseid kesk- ja kõrgemaid koole sisse seada, ei tarwitatud nad seda luba, nende poolt korraldatud kõrgemad koolid (näituseks Dubbelnis) tarwitasid peajasjalikult Wene keelt. Üleüldine lause kõlab järjekult nii: Kooliasutustes on saksakeelne õpetus. Siis ei ole kahjulik olude sunnil sellest wäljawõtteid teha, nagu: Tarwiduse järele wõib rahwakoolis ka Läti, Eesti, Leedu ja Poola keelt õpetusandmise juures tarwitada, kuid Saksa wähemusele mitte kahju tehes. Igal tingimisel peab aga kooliwalitsuse poolt kindlaks tehtud tunni arwu juba alamatest klassidest peale Saksa keelt õpetama. Usuõpetus peab rahwakoolis alati emakeeles õpetatama, kui mitte wanemad ei pea paremaks Saksa keeles usuõpetust pakkuda.

Need ettepanekud on kaugel „schawinistilisest“ ja „kõiksakslise“ meeoleust, nad põhjenedaw palju enam Läti ja Eesti huwidel. Sest kui meie ei taha sellest põhilausest lahti ütelda, et Saksa keel on riigi ja asjaajamise keel — ja seda ei tohi meie teha — siis peame lätlastele ja eestlastele wõimalust andma rahwakoolis Saksa keeles teateid omandama. Need Läti rahwa juhid ja Saksa teoreetikud, kes puhas Läti rahwa koole ilma tingimata oma hüüdsõnaks teewad, patustawad Läti ja Eesti tõelikkuude huwide wastu. Selle nõudmise täidaminek wiiks sinna, et lätlased ja eestlased kauemaks

ajaks peajasjalikult talurahwaks jääks ja riiklises elus osa ei wõtaks.

Kuid neil peab tee waba olema seltskondliliseks tõusmiseks ja awalikust elust osawõtmiseks. See aga seab siis Saksa keele walitsema, kui meie Balti kodumaa peab Saksa maa Saksa keelega olema — ja seda peab ta meie huwide pärast olema.

Saksa huwid ja õieti arusaadud Läti-Eesti huwid langewad selles asjas ühte... Mitte keelte, waid inimeste pariteet... Mitte keelte ja kultuuride, waid loiaalsete kodanikkude pariteet“. (Kõik sõrendused on „Dorpatzer Zeitung“ omad).

See kirjatöö on Saksa koolipoliitika katekismus.

— „Preussische Jahrbücheri“ märtsi kuu numbris ilmus Saksa professori Adolf v. Harnacki sulest kirjatöö, kudas Tartu ülikooli saksastada, milleks waja Tartu 20 professori Saksamaalt Baltimaal olewatele abiks saata.

— Peterburi Saksa kooli direktor D. Pantenius seab kirjatöös „Die Zukunft der deutschen Kirchenschulen in St. Petersburg“ pealinna Saksa koolide töösihi üles, kus ta soowitab kiriku koolidest muulasi kõrwaldada ja ainult Saksa noortsugu neis Wene mõju wastu kaswatada.

Peale kirjatööde, mis Eesti lehtedes sakslaste õpekeele muutmise wastu sihitud, ilmusid mõned artiklid teise sisuga.

— „Edasi“ № 103 on Eesti Töörahw Ülikoolile pühendatud, № 94, 95 on trükitud Eesti Töörahw lastesuwekommuuni põhjuskiri, № 105 Eesti Töörahw kultuurhariduslise ühenduse (Eesti Proletkulti) põhjuskiri.

— „Tallinna Teatajas“ № 9, 10 ja 12 ilmus pikem töö „Ajakohane nooresoo kaswatus“ Tiituse sulest, mis on puhas plagiaat Kershensteineri „kodaniku kaswatusest“, mida aga kirjatöös sugugi ei tähendata. № 16 ilmus tööke „Kunst ja kool“ M. R. sulest, kus soowitatakse kooli enam kujutawat kunsti tuua. № 33 urjutab lastewanemaid, kes ei taha lapsi Eesti keeles õpetada, № 39 kurdetakse alaealiste kurjategijate arwu kaswamise üle Tallinnas, № 40 pikem kirjatöö „Ernst Peterson koolimehena“ S. T. sulest ja № 41 „Ernst Peterson“ Joh. Kiiweti poolt.

— „Postimehes“ ilmusid tööd aprillis nime all „Õhkamismärgid kaswatuskõhise ümber“ F. O. Mikkelsaari sulest.

— „Eesti Päewalehes“ ilmus № 13 „Saksa okkupatsioon ja Eesti kool“, kus soovitatakse teha intensiivset hariduse ja kultuuri tööd Saksa võimu ärawõitmiseks, № 23 „P. E. reaalgümnaasiumi tähtsus meie asunduste elus“.

— Ilmus J. L. Jürgensi ja K. Tasaku „Geografia õperaamat I“ kolmandas täiendatud ja parandatud trükis G. Pihlaka kirjastusel.

— Märtsi kuul ilmus E. Rahwamuuseumi walitsuse üleskutse ajaloo arhiivi materjaali kogumise asjus.

— „E. Päewalehes“ ilmusid üleskutsed keskraamatukogu ja rewolutsiooni muuseumi asutamise asjus Peterburis.

— Ilmus trükist „Lühikene üleüldine ja kodumaa ajalugu“ rahwakoolidele. Kokku-seadnud J. L. Jürgens. Pihlaka kirjastus.

VII. Tartu ülikool.

Esimestel wõidu joowastuse päiwil ei osanud sakslased peale naiiwset rõõmu midagi awaldada. Alles paari nädalise toibumise järele asusid nad „tööle“ ja kõige pealt Tartu „wana Saksa kultuuri kandja“ ülikooli saksastamisele. Huwitaw, et sellest tööst mitte üksi Balti teadusmehed osa ei wõta, waid ka Saksamaa omad, mis allpool tsiteeritud telegrammist näha.

— 7. märtsil kell 11 e. kogusid Balti professorid ja dotsendid ühes üliõpilastega aulasse kokku, kus kindral Adams neid terwitas, Saksa idealismust meelde tuletades ja tähendades, et nüüd enam pole parteisi, waid on ainult sakslased. Kõik sakslased peawad ühinema wäliste waenlaste wastu. Prof. Dehio wastas kindrali kõne peale, keda liiga ägeda ülikooli saksastamise katsete pärast peagi komandandi ametist lahti lasti, et ülikool wõlgneb tänu wabastamise eest Saksa riigile ja tema keisri Willemile, mille peale „Hoch“ hõisati ja üliõpilaste korporatsioonid laulusi lauldi. Willemile otsustati tänu telegrammi saata.

— Saksa ülikoolide rektorite konwents saatis 13. märtsil Hallest Tartu linnale telegrammi, kus Tartu wabastamist terwitatakse ja loodetakse peatse Saksa teaduse õitsele puhkemise peale.

— Königsbergi ülikool terwitab telegrahwi teel Tartu ülikooli ja lõpetab telegrammi lootusega, et Tartu ülikool omandaks peagi tagasi Saksa ülikoolide seas oma wana hiilgawa koha.

— Wene professoritele lubati kindral Adamsi käsul ainult kuni 20. märtsini Wene keeles ettelugemisi pidada.

— Tartu Saksa leht on 8. aprillil üpris õnnelik, et päew enne seda wenestamise tundemärk — õigeusu rist — Tartu ülikooli katuselt maha wõeti ja awaldab „Postimehe“ toimetajale P. Põllule selle eest tänu, et ta seda meelde tuletas.

— Keiser Willem terwitab Tartu ülikooli lootusega, et ülikool hakkab Saksa teadust edendama.

— Prof. Harnack Berliinis awaldab üleskutse Tartu ülikooli saksastamise asjus, selleks soowitades paarkümmend Saksa teadusmeest Tartu saata.

— Aprilli kuul waliti Saksa õpetlaste poolt prof. Dehio ülikooli juhatajaks, sekretäriks K. Girgensohn ja asjaajajaks E. Schönberg.

— Prof. Th. Schiemann nimetati Tartu ülikooli kuraatoriks, mis puhul Saksa mustad Tartus ja Tallinnas suurt rõõmu awaldawad, on ju Schiemann kõiksaksluse poliitika ajamise poolt laialt tutaw.

— Wenemaal olewad Tartu ülikooli warandused ja raamatukogu tahetakse Wene Hariduskommissariaadi ettewõttel selleks tarwitada, et Woroneshis uut ülikooli awada.

— Tartu ülikooli juure tahawad õigeusklikud Greeka-õigeusu usuteaduse fakul-teedi asutada.

— Sakslaste Tartu ülikooli ümberehitamise plaanide ja tegude puhul wõetakse Eesti lehtede poolt argset sõna, alandlikult ära näidata püüdes, et saksastamine olla liiga laialiselt kawatsetud, kuna ülikool õieti Eesti oma on. Pealinna „Eesti Päewal.“ kurdab haledalt, et sakslased ülikooli eestlaste käest nüüd ära wõtawad, kus ta eestlaste omaks pidi saama. Missugused tagajärjed on sakslaste asjaajamisel, seda näitawad järgmised arwud üliõpilaste kogu kohta.

1916 a. õppis Tartu ülikoolis ametliku aruande järele 2605 õpilast, kellest oli rahwuse järele wenelasi 714, juute 564, sakslasi 397, eestlasi 383, lätlasi 173, poolakaid 173, teisi rahwusi 201.

Sakslaste ettewõttel teatati märtsi algul Tartu üliõpilastele, et nad peawad endid uuesti selleks sisse kirjutama, et teada saada, kui palju waba kohtasi on iga fakul-teedisi. Nende teadete järele oli märtsi kuul Tartus kõigest 823 üliõp., millest 343 eestlast, 135 lätlast, 64 sakslast ja 281 ül. teistest rahwustest.

Nendest oli fakulteetide järele

	eestlasi	lätlasi	sakslasi	muud
arstiteaduskonnas .	121	69	36	193
füüsika-matemaatika osakonnas . . .	97	37	10	32
õigusteaduskonnas .	55	8	6	9
ajaloo-keeleteadusk.	21	7	6	7
usuteaduskonnas .	10	3	3	3
rohuteaduskonnas .	8	6	1	8
wabakuulajaid . .	31	5	1	29

Sellest arwustikust on näha, et wene-lased on kui tina tuhka kadunud, neid ei nimetatagi, niisama on ka kõikide feiste rahwuste üliõpilased suuremalt jaolt Tartu maha jätnud, wäljaarwatud eestlased, kes domineeriwad osa etendawad, kuid tege-likult on järele ots siiski sakslaste käes. Kui Wene üliõpilased, nii ka Wene pro-fessorid on Tartust ära sõitnud, kes ala-liselt, kes kuni sügiseni puhkust wõttes. Nüüd käiwad nad Peterburis ja Moskwis. Nõukogude walitsust palumas, et see neile Woroneshis ülikooli lahti teeks, millele walitsus wist wastu tuleb.

Wiimaste teadete järele on Tartu üli-kool kui Wene asutus lõpulikult likwidee-ritud. Kohalikud Saksa sõjawäewalitsuse esitajad olla senise rektori Aleksejewi juu-res käinud ja teatanud, et ülikooli kui Wene õpeasutuse tegewus nüüd lõpeta-tuks loetakse. Ülikooli nõukogult wõeti kõik templid ja pitsatid ära. Ülikooli wa-litsusel on igasuguste koosolekute pida-mine keelatud. Ülikooli õpejõududele tea-tati, et nad Wenemaale wõiwad sõita.

Ülikoolis on praegu üle 200 üliõpilase, kellel weel mõned lõpueksamid teha.

VIII. Õpeabinõud.

Igalt poolt tulewad teated raamatute, iseäranis aga õperaamatute puudusest. Sellest kurdetakse Eestis, asundustes ja iseäranis Peterburis, kus oldakse mures eelolewa sügise koolitöö puhul. Raamatu-kauplustes ei ole peaaegu ühtki soowita-wat raamatut saada, tuleb leppida nen-dega, mis wanaste tarwitamata ladudes wedelesid ja mis nüüd kõik müügile wõe-takse ja kiirelt ära müüakse.

Kodumaal ei tea uute trükkimisega peale hakata, sest koolide tulewik on ti-hedas udus, millest üks kord wäljapääse-des nad end Saksa mundris leiawad ole-wat. Keegi kirjastaja ei taha sarnasel juhtumisel oma kapitali seisma panna. Wenemaal takistawad uute õperaamatute wäljaandmist trükitööde ja paberi kõrge-d hinnad, mis endise rublase raamatu hinna 4—5 r. tõstawad.

Eesti asunikkuude olukord on selles asjus weel halwem, sest neil pole asu-tust, kes püsiwat ja kulukat wäljaandmise tööd oma peale wõtaks. Selle töö lubas oma peale wõtta küll Põhja-Wenemaa asunduste liit, kuid kas ta suudab teda läbi wiia, on küsitaw.

Parem ei ole asi õpeabinõudega, mis kalliduse peale waatamata piiratud arwul müügile tulewad.

Kaartide, piltide ja tabellide, füüsika ja keemia apparatide ja preparaate puudust tunnendawad iseäranis uued koolid, kes neid algusest peale peawad arwurik-kalt muretsema.

IX. Põhjakommuunide Eesti asun-dused.

— 20. apr. awati Eesti Teatri Selts Peterburis piduga.

— Kodanlised ringkonnad koguwad igalt poolt, kus Eesti asutusi likwideeri-takse, raamatuid uuelts asutatud Eesti kesk-raamatukogu heaks.

— 1. juunil peeti tulewase Eesti reaalgümnaasiumi ruumides awamist pidustus-tega, kus muidugi „kõige parem meeleolu“ walitses. Sõõki ja jooki pidawat „E. Päe-walehe“ teadaandmise ja osawõtmise kutse järele küllalt olema, niisama ei puuduwat jalakeerutus. Önn kaasa säherdusele „reaalgümnaasiumile“, tema kaswandikkude kas-watusideaal on kindlustatud!

— Sügisel awatakse Peterburis Eesti reaalgümnaasium, mille jaoks nüüd elawalt raha pidudega ja lehega kogutakse. Arwa-tawaste saadakse sügiseks awamiseks tar-wiliku minewa summa kokku.

— Eesti Jaani koguduse kooli juures asutati iseseisew kooliselts, kelle ülesanne on kiriku kooli eest hoolitseda. Kooli pro-grammi kawatsetakse laiendada ja teda suurendada kuni keskkooli kursuseni.

— Haridusseltsi koolid lõpetasid mai lõpul töö ja algawad uuesti 1. septembril, kui mitte erakorralisi süudmusi ette ei tule.

Mitmed Haridusseltsi koolid pannakse arwatawaste sügisel kinni, sest jaanuari kuust peale kahaneb neis tugewaste laste arw.

24. mail otsustas Haridusseltsi eest-seisus V. ja VII. kooli üheklassiliseks teha, kuna nendes koolides töötajad ajutised kooliõpetajannad ametist wabastatakse. Jaoskondade majanduslik kitsikus ja reaalgümnaasiumi awamine on selleks põhju-seks. Eesti keskkooli õpemaks on 200 rbl.

peale kindlaks tehtud, kuna osakondade koolides 50 rubla peale.

— Simitsa mõlema kooli õpilased panid pidu toime lasteraamatukogu soetamiseks.

— Kujuka pildi asundustest pakub Bugri Eesti asundus Peterburi kubermangus, kus umbes 1000 hinge elab. Seal loeti läinud aastal kõige rohkem kollaseid ja muste lehte, nagu „Aega“, „Wõru Teatajat“ ja „Ristirahwa pühapäewa lehte“.

Noorsugu ei saa peaaegu mingisugust haridust ega kaswatust, käib ainult pits-pallidel ja joomas.

Asundustes on wargus laialt maad wõtnud, wiina aetakse awalikult.

Kõige selle juures on asutusel kaks palwemaja ja ainult üks kool, kus üks õpejõud töötab!

X. Haridustöö Wenemaal.

— Wenemaa Hariduskommissariaadi dekreedi põhjal peawad kõik pealinna keskkooliõpetajad nõukogude haridusosakondades ümberwalimise alla tulema. Sellest püüawad aga kodanlised õpejõud sel teel mööda saada, et nad formaalselt walimisi koolides toimetawad ja nende protokollid Wenemaalise kooliõpetajate liidu kätte edasi annawad, kes nad siis arwatawaste pealinna kesknõukogu haridusosakonna kätte annab kinnitamiseks. Loodame, et asi nii lihtsalt ei lõpe, kui kodanline kooliõpetajate liit seda arwab.

— Peterburi õperingkonna walitsus awab sügisel kõigi kõrgemate algkoolide juures Peterburis neli keskkooli klassi. Ruumide puudusel tuleb õpetus neis klassides peale lõunat. See on samm edasi järjelise kooli elusse wiimiseks.

— Kõrgemad naiskursused on nais ülikooliks muudetud.

— Põhja ringkonna kooliõpetajate kongress awati 26. mail semstwo kooliõpetajate koolis. Kongressi juhatajaks waliti M. A. Drosdow.

— Moskwas waliti 20. mail akademikuteks uude sotsialistlikku akademiaisse järgmised sotsialistid: wäljamaalastest K. Kautski, Mehring, Hilfferling, Roosa Luxemburg ja Romain-Rolland.

Wene sotsialistide-akademikuste walimine lõkati edasi, kuna akademia liikmeteks waliti seltsimehed Pokrowski, Iwanow-Rasumnik, Lenin, Reussner, Buharin, professoriteks waliti seltsimehed Magerowski, Tscherepanow, Trutowski, Boltin, Bogoljepow, Lukin jne.

— Wene Proletkulti lossis, Екатеринская ул. 2, awati tööliste laste proletkult, kus iga laps wõib maksuta õppida maalimist, luuletamist, jutustamist, laulmist, tantsimist, näitelawal mängimist, gümnaastikat jne.

— Öperingkond kawatseb Peterburis endistes kadeti koolides suwel wabasi töökoole korraldada. Wastu wõetakse lapsi 7 kuni 12 aastani, õpetus on maksuta. Õpetust annawad kooliõpetajad-internatsjonalistid.

— Rahwushariduskommissariaat kutsub näitekirjanikka üles laste näitemänge kirjutama.

— Professor Radlow waliti rahwaraamatukogu uueks direktoriks 15. mail.

— Peterburi ülikoolis awati mai keskel suwe semester.

— 17. mail oli esimene ettelugemine Moskwa proletaarlaste ülikoolis.

— 18. mail peeti rahwahariduskommissariaadi ruumides kooliõpetajate internatsjonalistide konwerents ära. Ühisuse bürooliige sms Han andis aru ühisuse tegewusest, ja seletas tema sihtisid ja ülesandeid. Aruandja teatab, et juuni kuul ülewene-maaline kooliõpetajate kongress kokku kut-sutakse, kes ühisusega ühesugusel platwormil seisab.

Esimesele aruandele järgnes Moskwa koolikomisjoni osakonna aruanne;

Sms Lepeschinski andis aru kooli reformeerimisest, sms Pokrowski kõneles rahwahariduse organisermise plaanidest, sms Bogdanow — kaswatusest. Konwerents lõppes sms Posneri kõnega Ülewene-maalise kooliõpetajate liidust, kes töörahwa wastu eitawale seisukohale asus.

— Moskwas asutati sotsiaalse toetuskommissariaadi juure emade kaitse osakond, kelle ülesanne on emade-kodanikkude eest hoolitseda ja nende lastele lahedamaid tingimisi soetada.

Seni töötawad laste waestemajad kaodatakse ära, mille asemele sisse seatakse „Ema ja lapse majad“, mis wanematele abiks peawad olema laste kaswatusel ja neile wõimalust andma oma ühiskonna kohustusi normaalselt täita.

— 21. mail peeti Moskwas ringkonna proletaarliste organisatsioonide kultuurharidusliste osakondade konwerents ära, mille kokkukutsujaks Moskwa metallitööliste ametiühisus oli.

— Peterburis kutsutakse 4. juunil Wene Proletkulti poolt kõikide tööliste kultuurharidusliste organisatsioonid kokku.

— Kooliõpetajate internatsjonalistide ühisus kutsus laupäewaks 1. juuniks s. a. Moskwasse ülewenemaalise kooliõpetajate internatsjonalistide kongressi kokku. Osawõtma kutsuti: 1) Kooliõpetajate-intern. prowintsi osakondasid, 2) nõukogude platwormil seiswaid kooliõpetajate ühisusi ja kui niisuguseid ei ole siis 3) kohalikkude nõukogude rahwahariduse osakondi. Igal organisatsioonil on õigus sellekohaste wolitustega 1—3 esitajat saata.

— Tomski kub. rahwahariduse kom. kuulutas üle kubermangu määruse, mille järele kõik kooliõpetajad walitawad on. Suurem osa kooliõpetajaid on walimise poolt.

— Saratowi kubermangu Kusnetski kreisi Jewlaschewi küla talupojad asutawad oma külas rahwaülikooli 5 üleüldis-hariduslise ja kuuenda põllumajandusteaduse osakonnaga.

XI. Pappide tegewus Eestis.

— Tarwastu papp Jürmann teeb „maapäewadel“ ja koha peal tugewaste Saksa riigi ja Balti mõisnikkude kasuks musta tööd. Tarwastus on ta enamlaste puhastuse korda saatnud ja kõik walla piirides olewad enamlased minema kihutanud.

— Kadrina papp Eberhardt kogub wagselt Willemi jaoks allkirju.

— Kaarli koguduse papp Kapp Tallinnas töötab Saksa kooliwalitsuses Eesti kooli kägistamise kallal.

— Papp Peeter Pöld Tartus annab head nõu ja juhatust sõjawäe ülemusele ülikooli ja rahwakooli elu kloostriks muutmises, selleks Eesti tütarlaste koolis saawutatud praktikat kasutades.

— Papp Jalajas Narwast ja papp Nurm andsid Eesti töörahwa 9. aprillil „rahwaesitusel“ Toompeal Willemile söödaks.

— Papp Falck Kanepist tegi Riia „maaesitusel“ Willemi kasuks suurelt kihutus-tööd.

— Tallinna Eesti koguduse papp Kentmann on pea saksastaja ja kooliõpetajate „meelsuse“ uurija.

— Olewiste Hahn liigub nüüd kõrgemates sferides ja käib ainult weel Willemi jutul.

XII. Varia.

— Riia politehnikum kawatsetake Riias peagi käima panna.

— Märtsi ja aprilli kuul oli Tallinnas kunstniku A. Janseni pildinäitus, kus kunstnik üle 3500 rubla eest töid ära müis.

— Mai kuul awati Tallinnas kunstniku Karl Burmani pildinäitus.

— Tartus kawatsetakse sügisel II Eesti üliõpilaste spordinädal toime panna.

— 12. mail awati Tallinnas E. Rahwamuseumi Tallinna osakond.

— Baltimaa Saksa lehed teatawad lühidelt, et tänawu suwel juunikuul pandawat Berliinis Eesti-Latimaa näitus toime. Missugune ta peab olema, seda pole tähendatud.

— Kooliõpetajate ja waldade wahakord on mõnes kohas jälle sarnane, nagu ta enne rewolutsiooni oli, kus kooliõpetaja peale kui küla waese peale waadati. Ellistwere wallanõukogu Tartumaal otsustas aprillis kõigil õpetajatel pool palka maha wõtta. Kerenski aegse wallawalitsuse päiwil oli 1200 rublalise aastapalga peale kokku lepitud. Palga mahawõtmise põhjuseks ei olewat muud, kui et sügiseni ilma õpejõududeta läbi ajada ja sügisel uusi odawalt palgata.

Kawastus on 2 kooliõpetajat korraga lahti lastud ja neile ühtlasi käsk antud korterist wälja kolida. Missugustel põhjustel see sündis, pole meil teada. Wäga wõimalik, et siin kooliõpetajate „meelsusega“ tegemist on.

— W. K. (enamlaste) P. Eesti osakondade esitajate nõupidamise koosolek otsustas oma wiimasel koosolekul parteitegelaste ettewalmistamiseks ligemal ajal partei kooli awada, kus peasjalikult partei eluga ligidases ühenduses olewate küsimuste üle ettelugemisi peetakse.

XIII. Nekroloogid.

— Wõsu kooliõpetaja D. Jeesar sai Jõhwis punasewäe taganemisel surma. Ta oli wiimasel ajal Wõsul ja Palmes tut-taw, kui Eesti kodanluse püüete poolehoidja ja mõisate ülewõtmise wastutõt-taja.

— Kunstnik Rud. Leppik on surnud.

— Kooliõpetaja Aug. Tiitso, kes en-nemalt Peterburis ja wiimasel ajal Rakweres töötas, on 10. V. enesele lõpu peale teinud.

— 25. weebbruaril suri 33-aastasena Tallinna priihospidalis kirjanik Jaan Oks.

— 18. märtsil suri 23. a. wanaduse Tallinnas kujur Alfred Tuul.

— Weebuari kuul suri noor kunstnik Oskar Kallis Krimmi terwise parandusele sõidul.

— „Estoonia“ näitlejanna Eerika Tetsky surnud.

**Põhja Kommuunide
[Rahwusajade Kommissariaadi
Eesti osakonna wäljaanne.**

Wastutaw toimetaja A. Wallner.